

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Výchova ke čtenářství v mladším školním věku a její proměny

Diplomová práce

Autor: Žaneta Bergmanová
Studijní program: M 7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jelínek, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. Jana Tůma Königsmarková, Ph.D.

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Žaneta Bergmanová**
Osobní číslo: **P18P0913**
Adresa: **Ke Stadionu 245, Libice nad Cidlinou, 28907 Libice nad Cidlinou, Česká republika**
Téma práce: **Výchova ke čtenářství v mladším školním věku a její proměny**
Téma práce anglicky: **Education for reading at a younger school age and its transformations**
Jazyk práce: **Čeština**
Vedoucí práce: **Mgr. Jiří Jelínek, Ph.D.**
Katedra českého jazyka a literatury

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce se zabývá čtením u dětí v mladším školním věku, v posledním době často pocítovaném jako deficitní. Text se pokusí o zachycení kvantitativních a kvalitativních a kladně i záporně hodnocených proměn dětského čtenářství v posledních desetiletích, čerpat přitom bude jak z prací, které čtenářství a jeho budování uchopovaly teoreticky, tak z praktických zkušeností. Práce se bude zabývat také možnostmi, které se pedagogům skýtají při snaze prezentovat dětem knihy jako prostředek zábavy a odreagování, nikoliv povinnost. V této souvislosti se pak zaměří na různorodé akce a projekty, které se pořádají právě pro rozvoj a podporu čtenářské gramotnosti, a jejich proměny v neďávné historii.

Seznam doporučené literatury:

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2009. HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2013. CHALOUPKA, Otakar. *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995. LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: upravněte si s námi!*. Brno: Edika, 2014. METELKOVÁ SVOBODOVÁ, Radana. *Čtenářská gramotnost z lingvodidaktického hlediska*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2008. VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, Lenka a kol. *Dětské čtenářství o současné společnosti z perspektivy sociologie vzdělání*. Liberec: Technická univerzita, 2012. 117 s. ISBN 978-80-7372-936-3. WILDOVÁ, Radka (ed.). *Čtenářská gramotnost a podpora jejího rozvoje ve škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci „Výchova ke čtenářství v mladším školním věku a její proměny“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Žaneta Bergmanová

Anotace

Diplomová práce se zabývá čtením u dětí v mladším školním věku, které je v poslední době často pocíťované jako deficitní. Text se pokusí o zachycení kvantitativních, kvalitativních a kladně i záporně hodnocených proměn dětského čtenářství v posledních desetiletích. Čerpat přitom bude jak z prací, které čtenářství a jeho budování uchopovaly teoreticky, tak z praktických zkušeností. Práce se bude zabývat také možnostmi, které se pedagogům skýtají při snaze prezentovat dětem knihy jako prostředek zábavy a odreagování, nikoliv jako povinnost. V této souvislosti se pak zaměří na různorodé akce a projekty, které jsou pořádány právě pro rozvoj a podporu čtenářské gramotnosti, ale budou představeny i jejich proměny v nedávné historii.

Klíčová slova: Čtenářství, rozvoj čtenářství, mladší školní věk, knihovny, vývoj čtenářství

Annotation

The diploma thesis deals with reading in children of younger school age, often felt to be deficient in recent times. The text will attempt to capture the quantitative and qualitative and positively and negatively evaluated changes in children's reading in recent decades, drawing both from works that grasped reading and its development theoretically and from practical experiences. The work will also deal with the possibilities available to educators when trying to present books to children as a means of entertainment and relaxation, not an obligation. In this context, it will then focus on diverse events and projects that are organized precisely for the development and support of reading literacy, and their changes in recent history.

Keywords: Reading, development of reading, younger school age, libraries, development of reading

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Úvod.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. Čtenářská gramotnost.....	11
1.1. Čtení, čtenářství, čtenář.....	12
2. Charakteristika dětského čtenáře.....	13
2.1. Dětské čtenářství.....	14
3. Strategie čtení.....	16
4. Dětské nečtenáři.....	18
4.1. Kniha nebo časopis?.....	19
5. První kniha.....	20
6. Elektronické knihy.....	20
7. Pohádky.....	21
8. Faktory ovlivňující čtení.....	22
8.3. Knihovna.....	26
8.4. Televize, počítač a internet.....	27
9. Podpora čtenářství.....	30
9.1. Kampaně a projekty.....	30
9.1.1. Noc s Andersenem.....	30
9.1.2. Celé Česko čte dětem.....	31
9.1.3. Rosteme s knihou.....	32
9.1.4. Březen – měsíc čtenářů.....	32
9.1.5. Čtenářské kluby.....	32
9.1.6. Den pro dětskou knihu.....	33
9.1.7. Týden knihoven.....	33
9.1.8. Besedy.....	33
9.2. Nekonvenční pomůcky, nápady, tipy.....	34
9.2.1. Kufr plný knih.....	34
9.2.2. Dixit.....	35
9.2.3. Čtenářské karty pro ZŠ Kouzelná cesta.....	36
9.2.4. Zakousněte se do knihy.....	36
9.2.5. Čtenářská věž.....	37
9.2.6. Story Cubes.....	37
9.2.7. Sherlock Holmes.....	37
10.1. Knihovna ve škole.....	39
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	40

11. Dotazníky	40
11.1. Cíle praktické části	40
11.2. Dotazník pro žáky	41
11.3. Dotazník pro knihovny	60
Závěr.....	64
Seznam použité literatury	65

Úvod

„Dětské čtenářství je nemalou částí veřejnosti, a nejen laické veřejnosti, považováno za okrajový jev nebo spíše problém vyhrazený specialistům jakými jsou knihovníci, spisovatelé, učitelé, vydavatelé. Zda děti čtou a co čtou má významný vliv na řadu dalších oblastí života dítěte, a to jak ve vzdělání a vzdělanosti, tak v životním stylu i budoucích profesních a životních vyhlídkách. Role knihy v životě dospělého člověka, která je podstatnou součástí kulturního kapitálu jedince, zraje dlouhodobě od dětství.“ (I. Gabal a L. Václavíková Helšusová, 2003)

Výběr tématu pro moji diplomovou práci byl jasný od počátku. Tato problematika mě nejenže zajímá, ale i velice baví. Dětské (ne)čtenářství je často řešená otázka, která nemá konce. Z toho důvodu jsem si vybrala téma *Výchova ke čtenářství v mladším školním věku a její proměny*, abych přišla na to, co se v této oblasti v posledních dekadách změnilo a co je příčinou těchto změn, protože si myslím, že čtení neodmyslitelně k dětem patří, ať už v počáteční náslechové formě, či později ve čtení samotném.

Samotný fakt, stejně jako zkušenosti z mých praxí v různých školách, mě přesvědčily o tom, abych se do tohoto tématu pustila. Bylo pro mě velkým překvapením, že někteří učitelé se čtení vyhýbali, protože se jim do určitých textů nechtělo. Úryvky, se kterými by bylo možné moc hezky pracovat, učitelé vzali za špatný konec, a proto se z vyučovací hodiny stalo unuděných 45 minut pouhého čtení, aniž by učitel s dětmi text prošel a objasnil jim, co znamenají určitá slova, proč ho vůbec čtou, kdo byl autorem apod. Učitel se pouze spokojí s tím, že dítě dokáže přečíst pár vět a vše ostatní „zamete pod koberec“. Dá se tomu nějak zabránit? Může se čtení stát pro děti přínosnou věcí do života? Může škola nebo rodina pozitivně ovlivnit dětské čtenářství? Jsou pro děti přínosné knihovny nebo čtenářské akce?

Ve své diplomové práci chci poukázat na to, že čtení může být pro děti nejen přínosné, ale i zábavné. Čtenářství se stalo strašákem velkého množství dětí, a já bych ty velké mýty a strašáky ráda vyvrátila. Existuje mnoho způsobů podpory, které čtení mohou pozvednout na vyšší úroveň. Jedním z cílů práce je tyto způsoby zde představit. Výchova ke čtenářství nás provází již od malička, už když nám maminky četly pohádky před spaním, a bude nás doprovázet až do věku, kdy si v důchodu rádi sedneme do křesla po dlouhém únavném dni a něco hezkého si přečteme.

V první kapitole teoretické části se zabývám obecně čtenářskou gramotností a jejím vymezením. Navazuji se čtením a čtenářstvím a popisuji, k čemu nám slouží. První kapitola se rovněž zabývá samotným čtenářstvím, tedy tím, kdy začíná a jak se rozděluje. Proložila jsem

kapitolu i strategiemi čtení, které by mi mohly pomoci v mé budoucí práci, a též podkapitolu nečtenáři, kteří jistě ve třídách budou. Zmínila jsem zde i elektronické knihy a jejich dopad na děti. Ve druhé kapitole je představena role pohádek, které k dětskému čtení v dnešní době neodmyslitelně patří. Ve třetí kapitole se zabírám faktory, které buď čtení podporují, nebo naopak brzdí. Ve čtvrté kapitole rozděluji různé podpory čtenářství, které mohou dětem pomoci rozvíjet svůj zájem o čtení. Rozděluji je na různé akce, kampaně a projekty, které mohou pomoci pedagogům, knihovníkům, nebo třeba rodičům v podpoře čtenářství u jejich mladých čtenářů, nebo naopak nečtenářů.

V praktické části jsem se zaměřila přímo na názory žáků a knihovnic. Získala jsem je pomocí dotazníků, které jsem v jednotlivých třídách a v knihovnách rozdala k vyplnění. Cílem tohoto průzkumu bylo zjistit, jak na tom dnešní děti se čtením jsou napříč dvěma ročníky. Chtěla jsem zjistit, je-li znát věkový rozdíl a školní zázemí. Poté jsem se zaměřila na to, zda knihovny podporují čtenářství všemi možnými prostředky, nebo zda pouze nečinně hledí na úpadek čtenářů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Čtenářská gramotnost

Pod slovním spojením „čtenářská gramotnost“ si můžeme vybavit nespočet věcí, ale pro většinu lidí znamenají jako dvě prostá slova „umět číst“. Pro tento pojem existuje velké množství definic a každá má něco do sebe. Nejvhodnější je z odborného článku RVP: „*Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti.*“ (Procházková, 2006).

Zmíněná definice navazuje na M. Fasnerovou (2019, s. 62), podle které je čtenářská gramotnost „*prolínání několika rovin, z nichž jsou všechny důležité, a proto se je snažíme rozvíjet*“.

Podle K. Homolové (2013, s. 118) jsou zmíněné roviny čtenářské gramotnosti tyto:

- vztah ke čtení,
- doslovné porozumění,
- vysuzování a hodnocení,
- metakognice,
- sdílení,
- aplikace.

Při vztahu ke čtení hledáme především naši touhu, zájem a radost ze čtení. U doslovného porozumění můžeme chápat to, že pouze nepřečteme věty, ale snažíme se i pochopit, co je tím v knize myšleno, jaká je hlavní myšlenka dané knihy. Vysuzování a hodnocení znamená následnou práci s textem, zamyšlení z různých úhlů pohledu. Metakognice znamená sebereflexi toho, jak sám člověk pochopil tento text, a tím vzniká i další strategie pro výběr dalších knih a jejich lepší porozumění. Sdílení probíhá po přečtení knihy, kdy se člověk rád podělí se svým prožitkem z knihy s někým dalším. V neposlední řadě je to aplikace, kdy knihu využijeme ve svém vlastním osobním rozvoji.

Shrnutím těchto všech definic je čtenářská gramotnost tedy schopnost nejen přečíst, ale i porozumět textu a používat jej dále, pracovat s ním, vyhledat požadované informace, rozvíjet své vlastní vědomosti a propojovat je se zážitkem z děje. Patří sem i socializace ve společnosti díky právě získaným informacím z textu či knihy. Platí to tak pro všechny čtenáře (Zachová, Bubeníčková, Čuřín, Vaníčková, Markoš, Izáková, 2012, s. 7).

Doba jde dopředu, a s ní i celá společnost, která objevuje nové věci a s každým dnem se více rozvíjí. Podobně je to i se čtenářskou gramotností, která se stále mění, jak sami můžeme vidět okolo nás. Proto ji v dnešní době chápeme jako něco víc než „pouhou“ schopnost čtení. Dnes bychom do naší definice zahrnují všechny zmíněné roviny.

Bez porozumění textu bychom pouze četli text, který nám nic nepředá a nebyli bychom z něj o nic chytřejší. Čtení by nás nebavilo a byla by to pro nás jen ztráta drahocenného času. Prvním krokem k úspěchu, abychom myšlenku textu pochopili, je stejný jazyk, a to nejen mateřský, který většina čtenářů pro přečtení knihy potřebuje, ale i ve smyslu slovní zásoby. Autor si vybírá, jakým stylem své dílo napíše, a podle toho osloví i své čtenáře. Záleží, pro jakou obtížnost svého textu se rozhodne – zda si získá více čtenářů tím, že zvolí méně závažné téma s jednodušší slovní zásobou, anebo se rozhodne pro pravý opak a více své dílo rozpracuje do obsáhlejších vět (Koželuhová, 2022, s. 8).

„Čtení, přestože je vnímáno pouze jako pasivně receptivní, je klíčové. Ne snad jenom proto, že získáváme kompetenci umožňující nám komunikovat se světem i o světě kolem sebe, tedy že právě touto kompetencí přestáváme být idioty, nýbrž že čtení nám umožňuje dozvědět se i cosi podstatného o nás samých.“ (Trávníček, 2017, s. 34)

Podle slov Trávníčka nám čtení poodhalí, jací jsme lidé. Zjevně může jít o výběr knihy, nebo je to o tom, jak se s postavami ztotožňujeme, ať už je to autor v cestopise, který objevuje svět a zkouší nejrůznější pochutiny, nebo antihrdina v knize, který se vyžívá v sarkasmu. Každý se vidí v něčem jiném a není na tom nic špatného. Čtenář o to více prožívá děj s postavou, které se příběh týká. Zásluhou toho nás zajímá, jak kniha dopadne a jestli se postava rozhodne správně či nikoliv. To je na tom to kouzelné.

1.1. Čtení, čtenářství, čtenář

Čtení a čtenářství se řadí do vyhraněné skupiny, a tím jsou volnočasové aktivity, tedy aktivity, které konáme v našem volném čase – zájmy, které nás baví a rádi je děláme. Pojem volný čas zmiňuje H. Zbudilová (2020, s. 62) podle definice B. Hofbauera (2004) jako „*činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a přináší mu příjemné zážitky a uspokojení*“. Volný čas nám slouží k odpočinku, vykonávání našich tužeb, odvádí nás od každodenního stresu, nebo nám přináší uvolnění (Zbudilová via Hofbauer, 2020, s. 62).

Čtení je jedním z požiteků pro náš fyzický stav, ale především i pro ten psychický. Vychází mnoho knih a žánrů, ve kterých se může každý najít. Pokud někomu nevyhovují těžké a velké knihy, mohou si zakoupit knihu elektronicky do čteček knih. V dnešní době je velice jednoduché se ke knihám dostat, ale i přesto není kniha tou první věcí, po které ve svém volném čase sáhneme. Žijeme v 21. století, tudíž pokud něco potřebujeme najít nebo nastudovat, hledáme na internetu a odpověď na otázku získáme během pár vteřin. Když si chceme odpočinout, pustíme si televizi a hltáme obrazy, které nám jednoduše vydává. Proč tedy čteme? Podle Zbudilové je důvod jasný a zcela adekvátní: „*Čtení je v podstatě tvůrčím procesem díky časoprostorové interakci a komunikaci čtenáře, autora a postav.*“ (Zbudilová, 2020, s. 9).

Pozastavila bych se ještě u pojmu *čtenář*. Z logických úvah bychom si nejspíše představili člověka, který umí číst a nejspíše čte knihy často. Je tomu tak? Homolová v knize *Dětský a dospívající čtenář* tvrdí, že čtenářem není pouze ten, kdo přečte celou knihu, ale i ten, kdo jí porozumí a dokáže dále pracovat s její myšlenkou (Homolová, 2013, s. 118).

Opět se potvrdilo, že pouhé přečtení knihy nám nestačí k tomu, abychom byli čtenáři. Vždy je potřeba porozumění textu, jinak nemůžeme naplnit zmíněné roviny čtenářské gramotnosti a čtenář se z nás nestane. V rámci těchto dvou kapitol bylo objasněno, že čtenářství není pouhá bezduchá činnost. Jde v ní o mnoho více, a toho je potřeba docílit nejen u dospělých, ale už i u dětí.

2. Charakteristika dětského čtenáře

Plnohodnotným čtenářem se dítě stává v mladším školním věku, okolo 6–7 roku života. Toto období trvá přibližně do jeho 11 let. Mezi tímto věkovým ohraničením se toho pro dítě spousta mění. Stává se žákem, musí poslouchat autority ve škole, dostává nové úkoly a seznamuje se s novými spolužáky. Děti jsou na tuto změnu připravovány již v mateřské škole. Mladší školní věk je pro žáka klíčovým bodem, kdy se začíná socializovat a osamostatňovat. Rodiče byli vždy na prvním místě, ale s přibývajícím věkem je dítě více citlivé, nechce s rodiči nic probírat a staví se k nim negativně. To je náznak toho, že dítě přechází do puberty (Fürst, 1997, s. 148).

Podle Pavla Říčana (2009, s. 278) u dítěte v mladším školním věku rozdělujeme tři stádia:

- vývoj rozumových schopností,
- socializace,
- vývojový úkol – snaživá píle.

U vývoje rozumových schopností je evidentní, že si žák rozšiřuje obzory a získává tak větší nadhled na věci okolo nás. V tomto období žijí děti v tzv. naivitě, kterou postupem času ve škole odbourávají a dostávají se do fáze logického vysvětlení, kdy jim věci již dávají smysl.

Socializace je pro dítě důležitá. Sdílí se svými vrstevníky zážitky a vědomosti. Nemusí jít pouze o třídu, ale např. i o zájmové kroužky. Dítě se učí řešit problémy, ustupovat, umět prohrávat, dělit se a spoustu dalších věcí. Stoupá iniciativa pozornosti, kdy se dítě snaží za každou cenu projevit.

Vývojový úkol – snaživá píle je věc, která může být ku prospěchu, nebo na ni může doplatit. Žák se za každou cenu snaží prosadit, být nejlepší a dosáhnout svého cíle. K tomu ovšem patří i přešlapy a chyby, kterých se dopustí a může ho to shodit na úplné dno. Říčan zmiňuje „komplex méněcennosti“, se kterým bohužel bojuje značný počet dětí a někteří dospělí nepomáhají, aby s tímto stavem bojovalo. Dítě si přijde odstrčené, méněcenné a k ničemu, což se může odrazit v jeho budoucnosti. Proto je dobré dítě v jeho rozvoji podporovat, nebránit mu v rozletu, pracovat na sobě, zdolávat překážky, a pokud spadne, říct mu, že to nevádí. Může se zase postavit a zkusit to znovu (Říčan, 2009, s. 278).

2.1. Dětské čtenářství

Z provedených průzkumů víme, že počáteční čtení nastává již v raném věku dítěte, tedy z poslechového hlediska. Rodiče čtou kojenci například příběhy o zvířátkách, ale ve své podstatě je jedno, co se mu čte, protože ještě není schopný percipovat, co mu říkají. Kojenec vnímá pouze intenzitu, zabarvení a rychlost hlasu. Toto je rozhodující moment, kdy u člověka vzniká vztah ke knihám a rozvíjí se tím jeho prvotní čtenářská gramotnost (Koželuhová, 2022, s. 8).

Poslech není tím jediným, čím můžeme rozvíjet naši čtenářskou gramotnost. Patří sem i zrak, kdy si už jako nemluvně prohlížíme leporela, obrázky v knihách nebo fotografie. Později k těmto obrazovým výjevům přibývají i slova a věty. V domácím zázemí tedy získáváme prvotní základ pro čtení. V tomto případě je pro dítě mnohem snazší navázat kladný vztah ke knihám než později v životě. Je tedy důležité začít nejen malým dětem číst, ale i vyprávět pohádky, učit se básničky, písničky, říkadla, procházet si společně obrázkové knihy a popisovat si je.

„Čtenářský postoj je dynamicky vytvářen v průběhu socializace. Právě ona živelnost společenského „vzrůstání“ a zaujímání postojů v době raného dětství nás může vést k hlubšímu a formativnímu (výchovnému i vzdělávacímu) zájmu o tuto oblast.“ (Homolová, 2013, s. 32)

Základy čtenářství vznikají v dětském období, které se nazývá prepubescentní, tedy od 6 let do 10–11 let dítěte. Mluvíme o „zlatém věku“ dětského čtenářství. *„Prepubescentní čtenářství je obecně považováno za aktivitu spontánně prožitkovou, vyznačující se synkretickým vnímáním, naivně realistickým a antropomorfizačním pojmáním literárního obrazu, emoční intenzitou, výraznou imaginativní, jazykovou a herní kreativitou.“* (Toman, 1999, s. 7). Zjednodušeně řečeno, Toman prepubescentní čtenářství označuje jako vhodný věk pro dítě, které se v tomto období může z knih spoustu naučit. Pomocí fantazie, kterou i díky tomu rozvíjí, si může snadněji představit děj a vzhled postav. Děti jsou v tomto věku velice vnímavé a dokážou se do obsahu textu snadno přenést. Rozvíjejí také svoji zvědavost, zkoumají, proč a co se v daném příběhu děje.

„(..) od chvíle, kdy se dítě začíná seznamovat se čtením (tj. s technikou čtení), vyvstává i otázka jeho čtenářství (tj. schopnosti, chuti, záliby uplatnit znalost čtení v četbě).“ (Chaloupka, 1995, s. 10) V tomto období, které popisuje Chaloupka, je tedy seznamování se se čtením jako takovým pro děti životní krok. Já osobně jsem ráda, že hned po rodičích mohu být ta další, která dětem předává něco navíc, naučí je číst a vybudovat jim nějaký určitý vztah ke knihám. Sama doufám, že tento vztah bude kladný.

Později dítě přestává být závislé na jiném čtenáři, prostředníkovi, který mu doposud četl. Započne zde individualita čtení, kterou může využít. Otvírá se mu nový svět, dítě může číst, kdy, chce a co přesně chce. K textu se může vracet stále dokola, a co víc, může si vybrat svoji vlastní knihu, kterou si bude číst, a která ho v nejlepším případě bude i bavit. Může si libovolně zvolit čas na čtení i jeho přerušování. I v tomto období musí mít rodiče a učitelé stále na paměti předčítání dětem. Už si samo může číst, ale je pro něj těžké zároveň číst a vnímat text, který tvoří děj knihy (Homolová, 2013, s. 112 a s.121).

Rodič může svému dítěti pomoci a ulehčit vnímání textu tím, že mu doma bude předčítat knihu, ale určité pasáže přenechá právě na něm. Děj více utíká a dítě si při příběhu připadá důležité, protože má také možnost s příběhem „pohnout kupředu“. Vzbudí se v něm více touhy a motivace k dokončení příběhu, protože se s ním sám netrápí, navíc ho s někým prožívá (Mertin, 2013).

Kombinace předčítání dítěti a zároveň čtení a vnímání textu pro samotného čtenáře je využitím všech rovin čtenářské gramotnosti, které byly již zmíněny ve stejnojmenné kapitole. Jedná se tedy o vztah ke čtení, doslovné porozumění, vysuzování a hodnocení, metakognice a co je pro malé dítě nejdůležitější – sdílení. Samozřejmě zde může být zmíněna i aplikace, ale to už záleží na tom, jakou knihu dítě čte.

3. Strategie čtení

První čtení a následná práce s dílem může být pro děti velice obtížná. Proto existují různé strategie čtení, které mohou dítěti pomoci. Dají se aplikovat doma nebo v mateřské škole, kde učitelé dětem předčítají. Za každou práci je vidět výsledek, se kterým následně přicházejí děti do první třídy základní školy.

U menších dětí je důležité porozumění textu, aby si v hlavě dokázaly srovnat všechny věty, aby jim daly dohromady děj. Proto je dobré aplikovat strategii propojování. Slouží především pro propojení slov z knihy se zkušenostmi, které již zažil nebo četl jinde. Odtud se nám strategie propojování rozvětňuje na dvě části. První z nich je „já-text“, která pomáhá především dětem v předškolním věku. Propojují si vlastní zkušenosti s textem, hledají souvislosti, které by jim mohly pomoci s porozuměním textu. Například hrdina v knize si zapomene v autobuse čepici a dítě si tuto část knihy spojí se svojí vlastní zkušeností, kdy též zapomnělo něco v autobuse, a teď ví, jak se hrdina cítí. Druhá část strategie je „text-text“, kdy si dítě vybaví jiný příběh a spojuje si ho s tím současným, hledá v něm opět záchytné body nebo něco, co mu je v příběhu povědomé. Například v knize vystupuje mluvící zvíře a spojí si to s jiným příběhem, kde rovněž vystupovalo mluvící zvíře. Strategii propojování dokáže učitel vybudovat pomocí otázek, které přicházejí před, během a po přečteném příběhu. Před začátkem čtení učitel namotivuje například přebalem knihy, o čem by příběh mohl být, kdo bude hlavní hrdina. Poté naváže otázkami, zda žáci znají nějaké příběhy o hrdinovi, který se nachází na přebalu. Během čtení je dobré mít připravené doplňující otázky, co se v příběhu stalo a jestli se dítěti stalo něco podobného, nebo jestli si vybaví jiný příběh, který se k problematice váže. Po čtení už můžeme porovnávat opět se zkušenostmi nebo s jinými knihami. U některých dětí bude strategie přicházet přirozeněji než u ostatních, a to značí, že jim doma předčítají a mají to už v hlavách propojené (Koželuhová, 2022, s. 22–24).

Podle Koželuhové v knize *Čtenářské strategie* existuje ještě šest dalších strategií pro podporu začínajícího čtenářství. Jsou to strategie vizualizace, předvídání, usuzování, hodnocení, kladení otázek a shrnování.

Strategii vizualizace znají všichni čtenáři. Jednoduše jde o to, co se nám odehrává v hlavě, když čteme knihu. Náš mozek si zpracovává děj, který vidí napsaný v knize a vytváří si „film“ neboli představy, jak by mohlo prostředí, postavy a chování jednotlivých hrdinů pravděpodobně vypadat. Všechny tyto představy spolupracují s propojováním, tedy s našimi zkušenostmi. Vizualizace může být i v podobě obrázků, které nám pomáhají například u čtení odborných knih. U dětí se dá zpracovat dobře strategie vizualizace sluchu, hmatu a čichu. U sluchu můžeme pustit audionahrávku zvířete, o kterém jsme četli článek. Hmat je zprostředkován i u knih pro nejmenší, kde si mohou prsty vyzkoušet, jaký kožich má třeba medvěd. Čich spojíme s vůněmi, které se vyskytovaly v útržku z knihy o tetičce, která často pekla – připravíme si sáčky s ingrediencemi, které byly v textu zmíněné, a žáci zkouší pomocí čichu odhadovat, co se v nich ukrývá.

Strategie předvídání nás také provází v každém věku. Dospělý člověk předvídá podle přebalu, žánru nebo autora, zda ho kniha zaujme. Už při pohledu na knihu odhaduje, o čem děj bude a jak dopadne. U menších dětí je to podobné. Ty se však řídí hlavně obrázky, které je navnadí ke čtení. Strategii předvídání jako takovou využijeme s dětmi před čtením a během čtení pomocí doplňujících otázek nebo obrázků. U tohoto postupu neexistují špatné odpovědi, protože jde stále o domněnky.

Strategie usuzování je velice podobná té předešlé. Rozdíl mezi nimi je prostý: předvídání bylo pouze o vzdáleném odhadu, ale u usuzování jde o správný a logický úsudek. Nejprve děti uvažují z obrázku, poté z textu. Aby děti mohly propojit myšlenkové operace, které by je vedly ke správným výsledkům, musí se jim dát jasné obrázky/texty, ze kterých bude usuzování zřejmé. Například na přebalu knihy bude pes, který má plné břicho a ponese název „Nenasytý pejsek“. Za těchto předpokladů by děti řekly, že tato kniha bude o psovi, který pořád jí – to už je usuzování, které je správné. Dále už by se pouze předvíдалo, proč pes pořád jí, kdo ho vlastní atd.

Při strategii hodnocení nejde o pouhou reflexi, zda se děj dítěti líbil nebo nelíbil. Zde se ztotožňují s postavami a hodnotí, zda by se zachovaly v jisté situaci jako jejich hrdina či nikoli. Zabíhají zpět ke svým zkušenostem a mohou říct, jestli by něco udělaly zcela jinak. Pomocí otázek, které učitel dětem položí, se mohou více ponořit do myšlení postavy, proč danou věc udělala.

Strategie shrnování se zabývá dějem, který dělá dětem při převyprávění problém. Často se zabývají nepodstatnými informacemi, které je dostanou do slepé uličky a v samotném příběhu

se zamotají. Proto je potřeba jim ze začátku pomoci, aby další příběhy mohly bez problému vyprávět. Pomohou jim k tomu klíčová slova, která jsou „KDO“, „CO“, „PROTOŽE“, „A TAK“ a „NAKONEC“. Za podpory těchto slov, která slouží jako jejich záchranný kruh, se mohou chytit tam, kde se zamotají a pokračovat ve vyprávění dále. Co je nejdůležitější, budou se držet hlavní linie příběhu.

Poslední je strategie kladení otázek, kterou můžeme využít při hledání informací o jakémkoliv tématu. Učitel vytvoří kartičky „VÍM“, „CHCI VĚDĚT“ a „DOZVĚDĚL JSEM SE“. Pokud by učitel s dětmi probíral Vánoce, děti doplní nebo řeknou pod kartou „VÍM“ to, co už o Vánocích věděly ještě před tím, než si přečetly text. Zde využijí strategii propojování. Ke kartě „CHCI VĚDĚT“ by se doptávaly, proč se například pouští skořápky od ořechů po vodní hladině. Zde využijí strategii hodnocení. Nakonec použijí „DOZVĚDĚL JSEM SE“, tedy něco nového, co se dítě naučilo. U poslední karty se využije strategie shrnování (Koželuhová, 2022, s. 27–50).

4. Dětsí nečtenáři

„Dítě se do své četby „ponoří“, jestliže jí bylo zaujato natolik, aby jí uvěřilo, a jestliže ne, nebude pro ně žádný jiný argument dosti závažný.“ (Chaloupka, 1982, s. 200)

Tato skupina s názvem „nečtenáři“, tedy děti, které nečtou, ke čtenářství bohužel patří. Nejedná se pouze o děti, které by se nenaučily nebo nezvládaly čtení. Jejich schopnost čtení může být dobrá a plynulá, ale tato činnost je zkrátka nenaplňuje, nebaví je a raději by dělaly něco jiného. Nepochybně je za tímto „trendem“ i stále rozšiřující se technologie, která děti více baví a vidí v tom lepší rozptýlení ve volném čase. Dříve, když ještě nebyly televize, mobily a internet, bylo vše jinak.

„Obecně by se dalo říci, že ubylo silných čtenářů a vzrostl podíl naprostých nečtenářů, tedy české děti čtou méně knihy i časopisy než před deseti lety.“ (Prázová, Richter, 2023)

Knihy byly součástí lidského volného času. Když něco potřebovali vědět, hledala se v knihách odpověď i několik desítek minut. Dnešní populace si tu stejnou odpověď najde do deseti vteřin na internetu.

Do skupiny nečtenářů se řadí i jedinci, kteří buď číst nedokáží, nebo jim jde čtení hůř. *„Jsou to zpravidla děti mentálně retardované, s drobnými smyslovými vadami, lehkou mozkovou dysfunkcí, dlouhodobě nemocné nebo zanedbané, žijící v nepodnětném či destruktivním rodinném prostředí.“ (Toman, 1999, s. 17).*

Je důležité děti ke čtení motivovat. Pro jejich budoucí život jsou všechny tyto postupy jen ku prospěchu. Musíme však mít na paměti, že pokud se nám to jako rodiči či učitelé nepovede tak, jak jsme zamýšleli, není to naše vina. Udělali jsme s dobrým přesvědčením všechno pro to, aby dítě četlo. Pokud se samo v budoucnu rozhodne, že čtenář nebude, je to už jen a pouze na něm. Náš úkol je pokusit se o to, aby ho čtenářství zaujmul a oslovilo. Když už se tak stane, je důležité dítě nechat, aby si knihu vybralo samo. Nikdo nechce číst to, co mu jiný přímo vnutí. Podpora je v tomto ohledu na prvním místě. Pokud se tak ale nestane a dítě zůstává „nepolíbeno“ knihou, mějme na paměti, že se z něj nestane horší člověk jen pro to, že si nepřečte knihu a bude dělat raději něco jiného. Bude to pořád stejný člověk, jen se ochudí o ten krásný svět, který nám knihy předávají (Chaloupka, 1995, s. 100–102).

4.1. Kniha nebo časopis?

Značný počet rodičů by se mnou nejspíše nesouhlasila, ale komiks řadím mezi četbu, která děti rozvíjí v začátcích jejich čtení. Ať už jde o časopis nebo komiks, obrázky jsou pro děti přitažlivější formou, u které by raději strávily svůj čas, než aby ho „ztratily“ u knihy. Ať už se jedná o pohádky, fantasy nebo dobrodružné komiksy, je to první krok ke knize. Pro děti je snazší podpořit fantazii obrázky a méně tak zaměstnávat svoji hlavu. Podporují tím své analytické a kritické myšlení a nemusí se tolik trápit nad textem. Komiks bych doporučila všem nečtenářům, protože jim samotným nepřijde, že by četli, a je možné, že se u nich rozvine vášně po příbězích a budou chtít více.

Podle J. Trávníčka (2017, s. 122) je logické, že děti z počítačové generace čtou málo, a proto raději vezmou do ruky časopis než knihu. Časopis je pro ně četba „prvního dotyku“, ale ani tak to není první věc, která by je napadla, že by ve volném čase mohly dělat.

Je to i skvělá příležitost do hodiny českého jazyka – vytvořit svůj vlastní komiks k nějakému probíranému dílu jakožto předchůdce slohů nebo čtenářských deníků. Dítě navíc může rozvíjet výtvarné citění, což můžeme brát jako další pozitivum do hodiny. „*Komiks může čtenářům nabídnout moderní alternativu formou tzv. interaktivních komiksů, v nichž můžeme zasahovat do děje, měnit charakter postavy apod.*“ (Zbudilová, 2020, s. 218)

Mezi první časopis, respektive komiks, který ihned napadne většinu čtenářů, je *Čtyřlístek*. Jedná se o čtyři hrdiny zvířecího vzhledu, kteří se vypořádávají s nějakými problémy na cestě za dobrodružstvím. Dnes už je možné ho nazvat „klasikou“ mezi komiksy, protože provázal dětství již několik generací. Vznikl roku 1969, ale myšlenka realizace byla v hlavě výtvarníka Jaroslava Němečka a jeho manželky již o dva roky dříve. Drží se mezi časopisy dodnes. V roce

2019 slavil časopis 50 let svého působení, a to je jen důkaz toho, že i díla starších let se dají využívat a budovat dále napříč generacemi (Prokůpek, Kořínek, Foret, Jareš, 2014, s. 64).

Mezi časopisy dnešní i tehdejší doby patří beze sporu Mateřídouška, ABC, nebo i Sluníčko. Dnes si dítě může koupit různorodé časopisy, které nemusí být zrovna výukové, a bohužel to tak i vypadá v realitě. Tyto časopisy jsou přehlčeny nesmyslnými reklamami, stojí až moc peněz a děti si z nich nevezmou do života nic. Existují ale i kreativní časopisy, které děti podporují v jejich tvůrčím duchu. Mezi takové časopisy patří například Rozmarýnka, Puntík nebo Tvoříme s dětmi.

5. První kniha

První kniha je v životě malého čtenáře klíčovým bodem. To, jakou knihu si vybere, záleží nejen na rodinném zázemí, ale také na škole. Tyto aspekty budou popsány podrobněji v dalších kapitolách. Nyní se zaměříme na zmiňovanou „první knihu“.

Zkusme si každý v hlavě říct, jaká byla naše první kniha, kterou si pamatujeme, že jsme v dětství četli. Už v tomto momentu mohou nastat dvě možnosti. Vzpomeneme si na knihu, kterou jsme lámaně četli doma nahlas, anebo si nevzpomeneme vůbec. Pokud si dítě v dospělosti nevzpomene na první knihu, nebyla to ta pravá volba. Podle průzkumů je dost možné, že je mu čtení a čtenářství lhostejné. Je zřejmé, že je první kniha důležitá pro každé dítě, které se právě učí číst. Nejdůležitější na celém procesu výběru je postoj dítěte ke knize. Rodič ani učitel ho nemůže nutit, aby si vybral tu nebo onu knihu jen kvůli tomu, že je nejlépe hodnocená. Dítě si musí vytvořit vlastní vztah ke knize, která ho osloví a bude ho bavit, ať už by to byl sebevětší literární nesmysl. To nejhorší, co by rodič či učitel mohl udělat, je psychicky shodit dítě za to, co si vybral ke čtení. Pro začínajícího čtenáře by tento negativní moment mohl znamenat zavření dveří před jakoukoliv další knihou. Výběr a následovné čtení první knihy je zásadní moment, kdy si potencionální čtenář bude vybírat další a další knihy (Chaloupka, 1995, s. 39–44).

6. Elektronické knihy

Žijeme v době rostoucí technologie a nikoho z nás dnes neudivuje, že existují přístroje, které nám umožňují číst knihy, aniž bychom si kazili oči z obrazovky. Čtečky knih, které nám umožňují přečíst „elektronické knihy“, jsou běžnou součástí našich životů. Nejsou těžké jako knihy a vejdou se nám do kapsy. Proč už tedy knihy nenahradily?

V roce 1998 se dostávaly na trh první elektronické knihy a nabízely lidem to, co přístroje tehdejší doby nedokázaly, tedy brát si je někam s sebou ven. Ale i tak, v době digitálního věku, se našlo velké množství lidí, které bylo proti tomu, aby cokoliv knihy nahradilo (Tkačíková, 1998, Ikaros).

V současnosti bychom si mohli vyvodit, že když mají děti rády počítače a mobily, mohly by více tíhnout i k elektronickým knihám. Bohužel tomu tak není. Soudíme tak podle dat získaných z výzkumu *Prázové, Homolové, Landové a Richtera* (2014, s. 58–59), kde bylo zainteresováno 513 dětí ve věku 6–8 let a 1519 dětí ve věku 9–14 let. Děti ve věku 6–8 let zřídka věděly, co je to elektronická kniha / čtečka. U dětí ve věku 9–14 let je situace lepší a povědomí o čtečkách narůstá. Z dat vychází, že pouze 1,4 % jsou každodenní čtenáři knih ve fyzické podobě i pravidelnými čtenáři knih elektronických. Celkem 38 % dětí vůbec neví, co to elektronická kniha je a co si by pod tímto pojmem měly představit. Na druhou stranu by 40 % dětí chtělo elektronickou knihu vyzkoušet, což je dobré znamení. Zajímavým faktem je, že značný počet rodičů nepoužívá čtečky a dokumenty si stáhne a přečte raději v počítači nebo na tabletu.

Z výzkumu můžeme tedy usoudit, že elektronické knihy u dětí nejsou zrovna věcí na denním pořádku. Od roku 1998 se toho až tak moc v této oblasti nezměnilo.

7. Pohádky

„Všechny děti potřebují pohádky. Pohádky jsou vláhou pro dětskou duši.“

(Zdeněk Svěrák)

Nedílnou součástí prvotního čtení jsou pohádky, které u dětí nejvíce podporují představivost a fantazii. Mohli bychom si myslet, že pohádky jsou běžnou věcí, která je malým dětem předčítána či vyprávěna od nepaměti, ale opak je pravdou. *„Vypravěči kdysi vykládali pohádky a pověsti především mezi dospělými posluchači. Jen malá část pohádek byla určena výslovně pro děti, (...).“* (Sirovátka, 1998, s. 117)

Pohádky původně pocházejí z ústní lidové slovesnosti, tedy lidové pohádky přenášené ústy – slovně mezi lidmi na vesnici. Mezi folklorní žánry se, mimo jiné, řadily například písně, balady, pověsti a zaříkávadla. Některé se nedochovaly, jiné ve svých základech vzkvétají. K nim patří právě pohádky, které se na konci 19. století staly pro děti hlavním knižním žánrem, u kterého dodnes zůstávají. Důvodem byl bohatší knižní trh, který v druhé polovině 19. století přinesl jiné žánry, jako byly romány a povídky. Díky tomuto faktu přestaly být pohádky a pověsti pro dospělé tolik „atraktivní“ a četli je pouze výjimečně (Sirovátka, 1998, s. 15 a s. 172).

„Přechod z literatury pro dospělé do dětské četby lze mimo jiné názorně sledovat na tom, že pohádky a pověsti počaly vycházet ve speciálních knižnicích určených výslovně dětem. Zároveň editoři vybírali ze starších sbírek – ze souborů B. Němcové, B. M. Kuldy a dalších autorů (...).“ (Sirovátka, 1998, s. 172)

Příběhy, které nám pohádky nabízejí, jsou obvykle poučné a děti si z nich berou příklady do svého života. Jsou všude okolo – ať už v knize, televizi, divadle, nebo třeba v omalovánkách. Pohádky k dětskému období patří, děti jim naivně věří a hrají si na ně. V období 9 let dochází k určitému zlomu, kdy dítě přehodnocuje domněnky a víru v pohádky. Naivita ho opouští, a s ní i obliba v pohádky.

Okolo 9. až 10. roku se od sebe děvčata s chlapci více liší. Začínají se se svými zálibami silněji odlišovat a většinou se rozdělují na dívčí a chlapecké skupiny. To platí i z knižního hlediska, kdy se dětské čtenářské zájmy mění právě podle zájmů a genderu. Pohádky jsou vystřídány příběhy s dětským hrdinou, kde dítě věří ve větší pravděpodobnost děje než u pohádky. V tomto věku se už začíná ukazovat, kdo rád čte, a kdo naopak nečte. Čtenářské zájmy se mění, někdo v nich pokračuje dále a rozvíjí dále svoji zvědavost, jiní už bohužel přecházejí do již zmíněné nechuti (Homolová, 2013, s. 125–126).

8. Faktory ovlivňující čtení

Důležitým faktem ve světě čtenářství jsou faktory, které čtenáře nějakým způsobem ovlivňují, ať už je to škola, kde se dítě naučí číst, nebo rodina, kde mohou mít děti vzor čtení. Zmiňuji zde i knihovny, které jsou důležitou součástí, nebo naopak televize a internet, které spíše děti od čtení odrazují.

V této kapitole se zabývám všemi těmito aspekty, které procházejí dětským životem a značně ho ovlivňují, ať už kladně nebo záporně.

8.1. Škola

Když se řekne dětské čtenářství, jistě se každému vybaví škola, což je logické, protože ve škole se naučíme číst a psát, vedeme si čtenářské deníky a čteme v jakékoliv hodině. Vše začne ve věku 6 let, kdy dítě nastupuje prvně do školy. Sedí poprvé v lavici, učitel ho vítá ve třídě a rodiče se pyšně usmívají vzadu v rohu. S nástupem do školy přicházejí tyto radosti, ale i veliké starosti malého prvňáka. Opouští své známé jistoty a neví, co se od něj bude očekávat. Musí být samostatnější, vyspělejší a nemůže si hrát, kdy chce. Musí poslouchat učitele, učit se

a získávat nějaké znalosti. Pro dítě je tento mezník jménem *škola* šok a velká neznámá (Chaloupka, 1982, s. 147–151).

Nejdůležitější vztah ve škole má prvňák se svým učitelem, který ho většinou provází až do 5. ročníku. Učitel je pro něj vzor, inspirace a autorita v jedné osobě. Výzkumy poukazují na skutečnost toho, že žáci navazují příznivější vztah k učiteli v 1. ročníku než v 5. ročníku a výše. „*Stavět na této důvěře dítěte je v prvním ročníku vlastně jedinou šancí, jak vyučující může zvládnout, co se od něj očekává, ale je také jedinou šancí, jak to může zvládnout žák.*“ (Chaloupka, 1995, s. 12)

Na druhou stranou jsou děti velmi vnímavé a chtějí se učit novým věcem. Proto pro nás má velký význam právě zmíněná 1. třída, kde poznáváme písmena. Ta nám vykouzlí slova, ze slov vznikají věty a z vět máme příběh. Zní to velice prostě a bereme tyto znalosti dnes jako samozřejmost, ale pro malé děti je to něco neuvěřitelného. Ty jsou v etapě počáteční čtenářské gramotnosti. Najednou si dokážou přečíst, co se píše na obale jejich oblíbené pohádky, kterou jim maminka čte před spaním. Je ovšem důležité, aby se dětem neustále předčítalo, protože díky tomu dítě ví, jak správně vyslovovat, slyší koncovky a důrazy, a především ho předčítání motivuje k tomu, aby si mohlo číst v budoucnosti samo. Není to ale pravidlem. Některé děti přijdou poprvé do školy, neznají písmenka a sotva dají dohromady větu, která by dávala smysl. S těmi vědomostmi, se kterými přichází 1. září do školy se musí učitel vypořádat po svém. Buď tyto okolnosti může ignorovat a modlit se, aby tyto děti pochytily látku z hodiny a nebude to mít následky v dalších školních letech. Nebo se snažit, aby každý žák zvládl přečíst či sestavit větu správně. Optimální by byla samozřejmě druhá možnost, ale čas je ve vyučovací hodině učitelův nepřítel a stihnout se nedá všechno, co si připravil a chtěl s žáky probrat. Učitel je poté ve stresu, který přenáší i na žáky. Kde je tedy ten správný balanc? Na to si musí přijít učitel už sám, musí si objevit svoji „zlatou střední cestu“ (Chaloupka, 1995, s. 22–24).

Bohužel pro nás škola, jakožto jeden z významných mezníků čtení pro dítě, je i jeden z nejvíce odstrašujících. Většina dětí čte jen kvůli tomu, že musí právě kvůli škole, a tím získávají ke čtení odpor. Je velice těžké udržet pomyslný balanc, který tak často sklouzává do právě zmíněné nechuti. Jakmile bude dítě brát čtení jen jako povinnost, kterou vidí v povinné četbě, dnes už spíše doporučené, ztratí zájem číst. Problém nastává v tom, že literaturu jako takovou bere spousta učitelů jako vědu, kterou by se děti měly naučit, ale už je nenaučí získat vztah k literatuře, který je základním kamenem čtenářství. Vše se zakládalo na osnovách a nařízeních, ale tyto „bariéry“ se nyní učitelé snaží překonat a vést čtení a literaturu volněji s větším entuziasmem. Podstatné je vést děti k literatuře volně, nenutit je číst nudné knihy, které je

nebudou bavit. Úkolem učitele je žáky navést na cestu zvanou „vztah ke knihám“ (Chaloupka, 1995, s. 64–70).

Problémy můžeme najít i ve vedení čtenářských deníků, které by měly děti namotivovat ke čtení. Bohužel tomu tak není vždy. Můžeme si vzít příklad z knihy od autorky Boženy Němcové – *Babička*. Dříve do povinné četby patřila, ale ne každý z ní byl nadšen. Proč tomu tak bylo? „*To, že ji tak masivně odmítáme, je způsobeno souběhem dvou faktorů – povinné četby a špatného načasování. Dostali jsme ji jako úkol a dostali jsme ji vesměs ve věku, kdy se s ní mentálně mjíme.*“ (Trávníček, 2017, s. 258)

Proto je dobré odbourat typické pojetí čtenářských deníků a „povinné četby“ a udělat je zajímavější jak pro děti, tak i pro samotného učitele, ať už to bude ve formě stromu, jehož listy budou v podobě přečtených knih, nebo to budou omalovánky, ve kterých si nakreslí/vybarví knihy, které přečetl a poznamená si k nim zajímavosti. Je to čistě na učiteli, jak čtení s dětmi pojme. Důležité je se nevzdávat a udělat to pro děti zajímavé a vzrušující.

8.2. Rodina

Největší čtecí vliv na děti přináší rodina, ale také právě zmíněná škola. Touha a motivace číst vychází z jejich vzorů, které ve zlatém věku mají. Jsou jimi rodiče, prarodiče, sourozenci a učitelé. Je velice podstatné děti ve čtení podporovat, nabídnout jim knihu, která je zaujme, nebo mít v záloze více knih, aby si mohlo samostatně vybrat a rozhodnout se. Stejně tak, jako u každé jiné dovednosti, kterou se chceme naučit, musíme pravidelně cvičit a stále opakovat, abychom se ji co nejlépe naučili, a co víc, aby nás také bavila. Pokud nastane fáze, kdy dítě začne knihu a samotné čtení bavit, musíme v tom dítě plně podporovat. Může si přinést knihu do školy a při hodině čtení vyprávět o jejím ději a doporučit ji spolužákům. Doma by měli rodiče o knize hovořit, ptát se na ni, a tím rozvíjet i vyjadřovací schopnosti dítěte, které jsou v tomto ohledu důležité. Zajímat se – to je první bod k úspěchu.

Aktivní rodina čtenářů má o něco lehčí práci, jelikož děti rády sledují, co jejich rodiče dělají. Zajímají se, chtějí být jako oni. Ideální je, když rodiče berou čtení jako samozřejmost a není pro ně žádný problém si vyndat knihu a číst si. Děti se s nimi poté i více spojují, když mají společný zájem a mohou o něm mluvit a rozebírat ho více do hloubky. Následně už je pro ně téměř „hračka“ o příběhu mluvit před někým jiným. Čtení je pro ně jednoduše zábava. Z výzkumů vyplývá, že rodina má mnohem větší vliv na čtenářské návyky dítěte než škola.

Pokud nevzniknou tyto návyky v rodině, má škola ještě šanci nahradit nedostatky, které dítě ve čtenářství má (Věříšová, Bělinová, Václavíková – Helšusová, 2007, s. 10–11).

Otázkou tedy zůstává, proč to doma může fungovat a ve škole ne? „(..) *žák se bohužel ve škole učí pro školu, což je chyba, protože by se měl učit pro život.*“ (Chaloupka, 1995, s. 82)

Dítě má hned několik rolí, které na něj působí – ať už kladně nebo záporně. Musí s nimi sám vycházet podle svého nejlepšího přesvědčení. Podle aspektů popsaných níže je pravděpodobně pro dítě snazší číst „v bezpečí domova“.

1. Podřízená role žáka – role žáka je striktně omezena a dítě se musí řídit školním řádem, není zde moc velký rozlet, co dítě může. Je to spíše role toho, co dítě musí a nesmí (Vágnerová, 2000, s. 158).

Z toho vyplývá, že pokud dítě postupem času číst nechce, jelikož má tuto činnost nařízenou ve škole, tak ho už z principu nebaví a otravuje ho i v běžném životě.

2. Souřadná role spolužáka – tato role je pro dítě v jeho životě mnohem důležitější než role žáka. Buduje si svoje chování ve společnosti, získává si svoji pozici mezi vrstevníky a zjišťuje, jaké chování mu vyhovuje a s jakým nesouzní. Všechny tyto aspekty si buduje do dospělého života (Vágnerová, 2000, s. 160).

Každý chce být před ostatními lepším člověkem, a tak je to i u dětí, i když v trochu jiném měřítku. Tudíž je čtení knih i tím, co by se sem dalo zařadit – buď je dítě hrdina za to, že čte, nebo je naopak „trapné“, že si dovolí vyndat knihu z poličky. To už samozřejmě závisí na tom, s kým se dítě baví, což ho ovlivní do jeho budoucích let.

3. Rodina jako model určité role – rodina rozhoduje v životě dítěte o mnoha věcech a přímo jej ovlivňuje v dalších krocích (Vágnerová, 2000, s. 171).

Rodina je velký aspekt i v tomto ohledu. Pokud rodič po dítěti nechce, aby četlo, nebo mu nepředčítá, nebude dítě tuto touhu, tedy čtení, vyhledávat ani v budoucnosti. Pokud tomu je naopak, dítě má doma na čtení klid, nemusí se dělit o pozornost s ostatními žáky a může s rodičem danou knihu probrat, prohloubí to nejen jejich úzký citový vztah, ale i zájem o knihy.

Být dobrým rodičem znamená se o své dítě zajímat a věnovat mu svůj čas, aby se jejich potomek mohl rozvíjet, komunikovat s nimi, využívat svůj volný čas k seberozvoji. Zdá se to jako přirozená věc, ale u všech rodin to nefunguje. Podle průzkumů většina rodičů neví, jak jejich dítě s volným časem nakládá. Jsou spokojeni, že mají svůj klid, a o víc se nestarají. Pokud jsou

rodiče zapálení do nějaké činnosti, dokážou tím nevědomky namotivovat i své potomky. Rozhodujícím faktorem spokojené rodiny je i zahrnutí dítěte do chodu rodiny, což znamená, že mají právo se vyjádřit a občas rozhodnout, kam se pojedou na výlet (Hofbauer, 2004, s. 62–63). Z toho tedy vyplývá, že pokud rodiče budou čas s dítětem trávit a budou si číst hezkou knížku s nadšením a entuziasmem, bude dítě o mnoho radši číst, než aby bylo někde samo a bez potřebné motivace.

Dítě v již tak mladém věku „hraje svoji životní roli ve hře zvané svět“. Není to pro něj vůbec jednoduché. Jeho největší momentální aspekty života jsou škola a rodina. Souzním se dvěma větami napsanými Otakarem Chaloupkou, které jsou na zamyšlení. Někomu by mohly otevřít oči. „*Svět doma a svět školy by měl být pro dítě propojen (..)*“. „*Jde o to, že ani škola, ani rodina nemohou samy rozvoj dítěte dobře ovlivnit bez vzájemné spolupráce.*“ (Chaloupka, 1995, s. 96 a s. 97)

8.3. Knihovna

Ke čtenářství neodmyslitelně patří i knihovny, které jsou jistým místem pro uskladnění více knih, které si mohou lidé zapůjčit. Podle K. Homolové (2013, s. 89) je knihovna „*(...) důležitou institucí, která významně podporuje a rozvíjí dětské čtenářství, zajímá se a pečuje o něj (...)*“ Knihy jsou drahou záležitostí a knihovny jsou pro tuto situaci skvělou alternativou. Díky tomu, že se knihy mohou pouze vypůjčit, mají knihovny velký vliv na socioekonomické znevýhodněné rodiny. Zmírňují tento fakt a nikdo na sebe nemusí poukazovat, že na to nemá peníze. Děti si mohou půjčit knihy v knihovně a přečíst si je buď v čítárně, nebo v pohodlí domova. Oddělení pro děti a mládež, především ve městech, mají bohaté výběry naučných beletrií, časopisů, leporel či pohádek. Bývají pro všechny věkové kategorie a mohou být opatřeny i počítači či herním koutkem pro nejmenší děti.

„*Zřídít knihovnu, ne pro velké, ti už jich mají do libosti, nýbrž pro chlapce a děvčata, knihovnu, kam by chodili, hrabali se v regálech a mohli si hrát na zákazníky, kteří se těžko rozhodují, protože výběr je tak veliký, dovolit jim odnášet si pyšně knížky, které byly napsány, vytištěny, ilustrovány výlučně pro ně – jaká kouzelná myšlenka!*“ (Hazard, 1970, s. 30)

Podle Galášové (2006) jsou pro knihovnu v dětském oddělení důležité tyto faktory:

- kvalitní knihovník,
- přitažlivé dětské knihovny,

- vhodně strukturovaný knihovní fond, přítomnost informačních a komunikačních prostředků,
- vhodné metody knihovnické práce.

Kvalitním knihovníkem může být velký počet lidí, ale pro dětské oddělení je potřeba více specializací. Nejde zde jen o to, jak zdatný knihovník je, ale jaký má přístup k dětem, jestli s nimi dokáže spolupracovat a vést je k programům, které mají některé knihovny připravené pro děti. Mohou též spolupracovat se školami a děti tak mají více možností nahlédnout do světa knihoven. Knihovník si pro třídu připraví aktivity spojené s četbou a snaží se zaujmout co nejvíce potencionálních čtenářů. Vzdělání dětských knihovníků je zajištěno profesním sdružením *Svazu knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP)*, které má vlastní odvětví *Klub dětských knihoven*. Na sjezdech se pro knihovníky pořádají různé semináře, workshopy a přednášky. Knihovníci si navzájem radí a předávají si tipy do praxe. Díky tomu vznikají i kampaně a akce pro podporu čtenářství, které budou podrobněji představeny v dalších kapitolách.

Dalším bodem jsou přitažlivé dětské knihovny, tedy místo, kam by se děti rády vracely, ať už kvůli novým knihám, zajímavým komiksům nebo příjemnému prostředí. Je důležité, aby se v knihovně děti cítily dobře. K vybavení dnes patří i počítače, které jsou sice faktorem k odrazení čtenářů, ale zde neslouží jen pro hraní her. Děti na nich mohou hledat informace nebo komunikovat s přáteli přes sociální sítě. V tomto ohledu to může být pozitivní věc, protože se učí schopnosti komunikovat, používat správně pravopis a tvořit logické věty. Sice to dělají skrze počítač, ale lepší někde než nikde.

Do knihovny též patří systém, protože není nic horšího než čtenář, který je v knihovně zmatený, a který nakonec odejde s nepořízenou a raději už znovu nepřijde. K tomu se úzce pojí i obměny knih, které nemusí být tak časté z důvodu financí (Galášová, 2006).

Vychytávkou, která stojí poblíž knihoven, jsou dnes velice populární biblioboxy, což jsou schránky, kam mohou lidé vracet knihy, pokud je knihovna již zavřená. Uvnitř biblioboxu je vozík, díky kterému mohou knihovníci posléze vrátit knihy zpět do knihovny.

8.4. Televize, počítač a internet

V dnešní době se nejedná o nic neobvyklého, ale je to jeden z velkých faktorů ovlivňujících čtení, bohužel spíše negativní. Když děti přijdou ze školy, sednou si buď k počítači, nebo vyndají mobil a hrají hry. Bylo tomu tak ale vždy?

Jaroslav Toman (1999, s. 18) ve své knize z roku 1999 již tehdy uvedl: „*Bezkonkurenční primát mezi volnočasovými aktivitami naší nedospělé populace získává nezřídka na úkor četby, televizní diváctví, jež výrazně formuje její životní styl i hodnotové orientace. Podle šetření z poloviny 90. let stráví 7–10leté děti v pracovní dny před obrazovkou v průměru 104 minuty, děti ve věku od 11 do 15 let – 151 minut denně, o víkendu pak v průměru 3–4 hodiny.*“

Fakta potvrdím ještě slovy Otakara Chaloupky (1995, s. 96), který ve své knize jednoduchou větou píše, že dítě „*(...) čte také doma, nebo častěji doma, doma sleduje televizi nebo videokazety (..)*“. Tudiž děti v 90. letech též trávily čas podobně jako dnešní děti. Neměly k dispozici internet, ale měly televize a videokazety, na které se rády dívaly.

Z toho si můžeme odvodit, že již před více než 24 lety na tom televize a naše mladičká populace nebyla jinak. Televize nám dává již kompletní příběhy, u kterých nemusíme moc přemýšlet a divákovi předá děj jako hotovou věc. Podle J. Tomana (1999, s. 18) televize „*potlačuje představitelost a fantazii dítěte*“. Mezi čtením a sledování pořadu/filmu/seriálu je rozdílné časové vymezení. Televizní program běží a nemůžeme si ho stopnout nebo přeskočit na začátek, pokud jsme ho nestihli. Samozřejmě žijeme ve světě chytrých televizí, počítačů a mobilů – tudíž si můžeme určitý pořad vyhledat a zpětně se na něj podívat, ale nebylo tomu tak vždy. Dříve bylo možné dítě posadit k televizi v přesně daný čas, kdy byl televizní pořad v televizi vysílán, a pokud se nestihl, čekalo se do dalšího dne na jiný díl. Dnes je to opravdu už minulostí a rodiče mohou dětem cokoliv pustit například na tabletu. Díky tomu má rodič přehled o tom, co jeho dítě sleduje, má chvíli klid a může si dodělat své věci. Proč toto nepraktikujeme i u knih? Rodič by dítěti dal knihu nebo časopis a měl by čas na sebe.

U knihy musí dítě více namáhat hlavu, protože „*(..) čtení je jednoznačně aktivní způsob přijímání určité informace*“ (Vágnerová, 2000, s. 184), na rozdíl od televize, která je zábavou pasivní. U knižního příběhu musí být dítě aktivní k pochopení celkového děje, představ postav a okolí. Dítě si dotváří pomocí představ svoji „*knižní skutečnost*“. Navíc u čtení se můžeme libovolně vracet k jednotlivým stránkám a přeskakovat, kam se nám jen zlíbí. Sami si určujeme, jak dlouho bude knižní příběh trvat.

Podle průzkumu I. Gabala a L. Václavíkové Helšusové vychází najevo, že „*(..) pokud televize ovládne volný čas dítěte, klesá pravděpodobnost, že bude číst*“. Protekcí před touto hrozbou je „*(...) schopnost odolávat televizi u samotných rodičů*“. Bohužel velká nevýhoda dnešního světa je, že ať už v televizi nebo mobilu, dostaneme nevyčerpatelný zdroj zábavy, u které nemusíme dělat nic, aby nás do plna nasýtila. Raději si líně lehneme k televizi a ukojíme naši hlavu pasivní

zábavou, než bychom vzali do rukou knihu a „zapojili se do světa divů“. Nemůžeme se poté divit, že toto dělají i další generace.

Mimo jiné sem zapadá počítač a dnes neodmyslitelně i internet. Počítač nabízí spoustu her, které mohou děti samy ovládat a řídit děj situace, což u knihy nemohou. Touha vybrat si vlastní charakter, za které budou hrát a řídit jim život, je tak veliká, že si dítě raději sedne po škole k počítači než ke knize. Poskytuje jim to určitý druh zábavy a odreagování, který děti v dnešní době vyhledávají (Prázová, Homolová, Landová, Richter, 2014, s. 102).

S internetem je to podobná situace. Ať ho mají děti v mobilu, tabletu či jejich počítači, přístup na něj mají velice snadný. Mají k dispozici vše, od vtipných videí přes sociální sítě až ke hrám. Děti jsou na internetu vychované. Když už maminka nemůže, pustí dítěti něco na mobilu a chvíli si odpočine. Je to ale ta správná cesta? To už je samozřejmě pouze na rodičích, jak dlouho budou nechávat své děti sledovat videa na tabletu, koukat na televizi nebo je nechat hrát na počítači. Jedno je ale jisté: tyto situace jsou rozhodujícími faktory pro další budoucí roky – zda dítě sáhne radši po knize nebo si sedne k televizi a „vypne“ hlavu.

Zbudilová (2020, s. 79) zmiňuje výzkum Gejdušové (2015), který je na zamyšlenou, protože „průměrně tráví děti a mládež u počítače denně 2,4 hodiny“. Lze předpokládat, že od roku 1999 minuty, které zmiňoval Toman, ještě narostly, jelikož technologie jsou ještě lákavější a děti vábí k prozkoumání „toho úžasného nového světa“ (Zbudilová via Gejdušová, 2020, s. 79).

Nezůstaneme pouze u negativního popisu. Televize či internet mají pro dítě plno dobrých využití, ať už je využijeme ve vyučovací hodině při výchově dětského čtenáře nebo pro výuková videa. V dnešním uspěchaném světě si dokážeme vše potřebné najít na internetu, což občas není na škodu. Proč to tedy v rozumné míře nevyužít i v hodině? Lze díky tomu porovnat věci, jak jsou na internetu a jak jsou psány v encyklopedii. V oboru čtenářství jde porovnat filmové zpracování s originální knižní předlohou – v čem se věci liší, co dětem přijde lepší a podobně. Využití je nespočet a věřím, že s přiměřeným rozsahem a odhodláním nemusí být internet na škodu. Podle průzkumů můžeme uvést, že mnoho učitelů využívá vizuální adaptaci textu pro žáky v hodinách často, ať už je to text, na kterém pracují v lavicích a poté si práci kontrolují společně na interaktivní tabuli, nebo propojení filmového zpracování s knižním, kde porovnávají, v čem se liší. Já osobně ráda využívám internet pro vzdělávací účely, ale samozřejmě všeho s mírou. Existují mezi námi i učitelé, kteří nechávají internetová videa, aby učila za ně samotné, a žáky poté nechají, aby se s tím vším poprali sami.

Není špatné využít to, co nám technologie nabízí. Můžeme z toho vytěžit spoustu užitečných věcí, žáci budou nadšeni a hodina bude o to záživnější. Nesmíme ale dovolit, aby nás internet a technologie zcela ovládly a nesmíme se jimi nechat svést na cestu pokušení, kde by sice mohl být svět bez starostí a problémů, kde nemusíme žákům nic vysvětlovat, ale od čeho by tu poté učitelé byli?

9. Podpora čtenářství

V závislosti na faktorech ovlivňujících čtení, ať už kladně nebo záporně, je podpora čtenářství velice důležitou věcí. V zastoupení České republiky máme hned několik kampaní, akcí a projektů, které se zabývají podporou čtenářství. Vyhlašuje je již zmíněná organizace *Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP)*, která se zabývá rozvojem četby a čtenářství. „*Jde o dobrovolnou profesní a stavovskou organizaci knihovníků a informačních pracovníků, která má charakter občanského sdružení.*“ (Zbudilová, 2020, s. 145) Mimo SKIP existují i jiné organizace, které se touto problematikou zabývají a budou zmíněny v akcích či projektech.

Podporu čtenářství rozdělíme do dvou oblastí. První z nich jsou kampaně a projekty, které se konají v knihovnách nebo ve školách. Druhá oblast se zabývá již konkrétními pomůckami, typy a nápady, které se dají realizovat přímo v hodinách českého jazyka.

9.1. Kampaně a projekty

9.1.1. Noc s Andersenem

Nejnámější, nejrozšířenější a největší akcí pořádanou SKIP je projekt s názvem Noc s Andersenem, která se pořádá již od roku 2000 v den narození dánského pohádkáře Hanse Christiana Andersona, tedy 2. dubna. Ze začátku to byl pouze skromný nápad pro dvacet dětí, který zahrnoval předčítání z knih, soutěže a hry. Tento komorní večer se všem líbil do té míry, že na příští rok ho pořádalo již ve 40 knihovnách a přetrvává až dodnes. Zúčastňují se nejen české knihovny, školy, dětské domovy, zoologické zahrady, divadla atd., ale i naši zahraniční přátelé, např. Slovensko, Chorvatsko, Dánsko, Anglie, USA atd.

V posledních letech je tato akce na vyšší úrovni. Nezůstává se pouze u hromadného čtení knih, ale například se sází stromy Pohádkovníků Andersenových, pořádají se noční návštěvy zámků a hradů, nebo třeba noční lampiónový průvod. Mimo jiné se v místě pořádání i přespává, což je dle mého názoru skvělá věc, protože dítě získá tímto zábavný a dobrodružný zážitek, který bude

mít navždy spojený s knihami. Tudíž můžeme předpokládat, že se vytvoří pozitivní základ pro vztah s knihou.

9.1.2. Celé Česko čte dětem

Celé Česko čte dětem je název dobročinné kampaně, jejímž poselstvím má být „(...) prostřednictvím společného čtení budovat pevné vztahy v rodině, protože pravidelné předčítání má obrovský význam pro rozvoj dětského emočního zdraví, rozvíjí paměť, představivost, učí myšlení a utváří pouto mezi rodičem a dítětem.“ (Zbudilová via Celé Česko čte dětem. O nás, 2019).

Tato akce vznikla roku 2000 a její pravidlo spočívá v podobě předčítání na 20 minut. Předčítání probíhá ve školách, v nemocnicích, knihovnách atd. Dětem čtou nejen knihovníci a dobrovolníci, ale i známé osobnosti, ať už ze světa kultury nebo sportu. Nezůstává se pouze u slavných herců či sportovců – čtení se účastní také autoři knih, policisté či hasiči. Účastníci přečtou úryvek a poté se jich děti mohou ptát na otázky, které je zajímají. Samozřejmě jsou pro děti přichystány i různé hry a soutěže, výtvarné vložky, jako jsou například ilustrace jejich vlastní knihy. Organizátoři akce mají připraveny i různé semináře pro dospělé.

Pro tuto neziskovou organizaci jsou typické i projekty a akce, které pořádá:

- Týden čtení dětem v České republice.
- Babička a dědeček do školky.
- Moje první kniha.
- Čtení dětem v nemocnici.
- Sbírký dětských knih do nemocnic.

Týden čtení dětem v ČR je vyhraněný pro první týden v červnu. Je to týden vyhrazený pro oslavu literatury. Zapojit se mohou školky, školy, knihovny a jakékoliv další instituce v ČR. *Babička a dědeček do školky* sblízuje rodinu ve smyslu spojení generací dohromady, předčítání nevyjímaje. *Moje první kniha* je projekt / nápad pro „vítání občánků“, kde se tato organizace snaží přesvědčit obec k darování knihy pro malého občánka, protože je velice důležité předčítat i těm nejmenším. *Čtení dětem v nemocnici* je ušlechtilá činnost, která se drží v procesu od roku 2006. Vše stojí na dobrovolnicích, kteří chodí předčítat nemocným dětem v nemocnicích. S tím jsou samozřejmě spjaty i *Sbírký dětských knih do nemocnic*, která se realizovala až v roce 2011.

9.1.3. Rosteme s knihou

Kampaň *Rosteme s knihou* je určena především rodičům, kteří si nejsou jistí, jak nasměrovat své potomky na cestu četby. Projekt zájemcům předává inspirativní tipy, zkušenosti a názory ze světa čtenářství. Jejich cílem je rozvíjet a přestovat kladný vztah k literárnímu vzdělání, obohacovat a rozvíjet komunikační prostředky a zlepšovat se ve čtenářské zdatnosti. K dosažení těchto cílů pořádá kampaň různé soutěže, ankety, knižní výstavy, workshopy, besedy s autory a jiné.

Vznik této kampaně se váže k roku 2005 v Brně na veletrhu Svět knihy Brno, kde byla zahájena propagační kampaň na podporu čtení v ČR v zastoupení občanského sdružení Svazu českých knihkupců, nakladatelů a společnosti Svět knihy s.r.o.

9.1.4. Březen – měsíc čtenářů

Akce, která trvá celý měsíc, se týká 400 veřejných knihoven po celé České republice. Organizátorem je SKIP již od roku 2009. *Březen – měsíc čtenářů* se zaměřuje především na běžné uživatele knihovny. Cílů si tato akce vytyčila hned několik: podpora čtenářství, získání dat z průzkumů o čtenářích a nečtenářích (většinou ve formě dotazníku na webových stránkách knihovny nebo přímo tištěné na místě), pokusy o zavádění nových a netradičních služeb / akcí, a nakonec rozšířit povědomí o akci „Týden čtení aneb čtení sluší každému“, která nabízí čtení nemocným lidem a seniorům, různé soutěže, čtení na netradičních místech a hodinu atd.

Březen – měsíc čtenářů je akce navazující na *Březen – měsíc knihy* a *Březen – měsíc internetu*.

9.1.5. Čtenářské kluby

V roce 2010 vznikly první školní čtenářské kluby, které pomáhaly zejména dětem, které neměly jednoduchou životní situaci, nebo měly jakákoliv znevýhodnění. Tato myšlenka se ujala a šíří se mezi ostatní žáky až doposud. Myšlenka vznikla za podpory Nové školy, o.p.s., kde tento koncept metodicky připravili a vyzkoušeli s pedagogickými pracovníky, knihovníky a dalšími odborníky. Program byl zahájen v roce 2014 tříletým projektem, který vyzkoušelo 21 klubů při 13 základních školách po celé České republice. Někdo by mohl podotknout, že čtenářské kluby nejsou nic nového a bývají u nás právě ve veřejných knihovnách, ale tyto školní čtenářské kluby jsou výjimečné tím, že v nich nalezneme děti, které nerady čtou, nebo mají se čtením problém, a právě zásluhou těchto klubů si najdou kladnou cestu ke knihám a k čtenářské dovednosti.

Čtenářské kluby jsou provozovány po vyučování, většinou ve školní knihovně, pokud nějakou škola má. Jak již bylo zmíněno, klub je vhodný pro děti, které mají problémy se čtením (dítě s odlišným mateřským jazykem, dyslektici apod.), pro nečtenáře, nebo pro děti ze sociálně slabších rodin, kde si nemohou dovolit utratit své finanční prostředky za knihy.

Kluby vedou učitelé, při dobré spolupráci jim pomáhají knihovníci z veřejné knihovny. Děti v klubu bývá okolo patnácti, s více členy by práce nebyla už tak kvalitní, přínosná a individuální pomoc ze strany učitele/knihovníka je mnohem větší, než by byla s větším počtem dětí.

Co je tedy hlavní podstatou školních čtenářských klubů?

„Aby si děti samostatně a rády četly. (...), číst v průběhu setkání knihu dle svého výběru.“

„Aby každé dítě odcházelo z klubového setkání s knihou (...).“ (Poláková, Bělinová, Ingrová, Gajdoš, Nakládalová, Němec, 2019, s. 34)

9.1.6. Den pro dětskou knihu

Celostátní akce Den pro dětskou knihu vznikla v roce 2017. Tato událost se uskutečňuje v předvánočním období, kde se děti mohou zúčastnit soutěží, besed, nebo se mohou dozvědět o nových dětských knihách, prohlídnout si výstavy, dojít si pro podpis ke známému spisovateli. Možností je značný počet.

V roce 2018 se na akci podílelo nakladatelství CREW, která je zaměřené na komiksy. Jak jsem již zmiňovala, komiksy jsou dobrou příležitostí pro nečtenáře nebo malé objevitele prvotních knížek (Zbudilová, 2020, s. 159).

9.1.7. Týden knihoven

Týden knihoven je program pořádaný první říjnový týden již od roku 1996 organizací SKIP. Akce je zaměřena nejen na čtenáře, ale i nečtenáře. Všechny děti si mohou vyzkoušet výtvarné dovednosti, a pokud by to nebyl jejich „šálek kávy“, mohou zkusit pohybové dovednosti v oblasti dramatizace. Moc hezký nápad je takzvaná „provázkiáda“, která doprovází týden knihoven. Jedná se o obyčejné provázky, na kterých jsou připevněné vzkazy s názory, co se dětem na knihovně líbí, nebo naopak nelíbí.

9.1.8. Besedy

Besedy s autory jsou významnou věcí, která spojuje děti s knihou o mnoho blíže. Existuje značné množství spisovatelů, kteří po dohodě navštěvují školy nebo knihovny a předávají svá

moudra dětem. Spisovatelé si pro žáky mohou připravit povídání o tom, jak kniha vznikala, kde čerpali autoři inspiraci, nebo si připraví různé aktivity, které s knihou souvisí. Děti mohou spisovateli pokládat otázky a dozvědět se i něco navíc, co ještě nebylo řečeno. Může proběhnout i předčítání samotné knihy autorem, aby tak navnadil děti pro jejich koupi nebo půjčení.

Je dobré mít na paměti, pokud ve škole učitel pořádá besedu, v jakých prostorách se bude samotná beseda konat, zajistit si u autora program, předat pozvánky žákům a třeba i rodičům, dostatek financí, a to nejdůležitější na konec – koho si pozvat.

Za zmínku stojí beseda pana *Vojtěcha Jurika*, ilustrátora, autora knih pro děti, kreslíře a výtvarníka. Ten nabízí netradiční besedy s příběhy, kde kreslí postavy a rozvíjí s nimi příběh. Dalším zajímavým autorem pro besedu je například *Anna Burdová*, která je nevidomá a na svých besedách mluví, mimo čtení a knih, i o svém handicapu nebo o práci s vodicími psy. Pořádá besedy nejen pro knihovny a školy, ale i pro domovy seniorů. Milým gestem od autorky je i knížka, kterou po své besedě věnuje dané škole, kde vystupuje. Krásné knihy pro mladší děti jsou třeba i od autorek *Jitky Vítové* a *Petry Jelenové*.

9.2. Nekonvenční pomůcky, nápady, tipy

V této kapitole budou zmíněny netradiční pomůcky, které mě inspirovaly ve výuce, nebo je sama pro zpestření a zaujmutí žáků ve výuce využívám. Nesou název „nekonvenční“, protože některé z nich nejsou určeny přímo pro výuku, což se s dalšími mladými generacemi učitelek a učitelů začíná měnit. Proč nevyužít to, co máme běžně doma? Všechny zmíněné pomůcky nemají tento charakter. Jsou tu zahrnuty i ty pomůcky, které byly navrženy přímo pro aktivity se čtením nebo do hodiny literatury. Učitel už nemusí vymýšlet, jak danou pomůcku využít. Vše má předem napsané a vytvořené.

9.2.1. Kufr plný knih

Kufr plný knih je dle mého názoru ne moc známou věcí, ale já jsem měla tu možnost prohlédnout si ji na vlastní oči. Tento nápad do škol se mi moc líbil, proto ho tu chci zmínit. Organizace *Dolní Pojizeří z.ú.* ve spolupráci s *MAS SVATOJIŘSKÝ LES z.s. pro školy* společně vymyslely bezplatné zapůjčení těchto kufrů. Cílem tohoto projektu je podpora čtenářské gramotnosti a poukázání na knižní kvalitu, kterou děti v dnešní době ne tak snadno ocení.

Dohromady jsou celkem tři kufrы, které jsou, jak z názvu vyplývá, plné knih. Aby to nebylo jen tak, každý kufr v sobě má jiný obsah knížek, který závisí na ročníku, pro který je kufr určený. Nabízejí převážně knižní novinky, které by děti mohly bavit. Zaměření mají pouze pro čtenáře

na 1. stupni (1.+2. ročník, 3.+4. ročník, 5. ročník) využití je po dobu jednoho měsíce. Ke každému kufru náleží seznam knih, protokol o ztrátě/poškození knihy, čtenářské sáčky a vybrané aktivity z knihy *1000 a 1 nápad pro práci s knihou. Vyprávíme, objevujeme, hrajeme si a tvoříme* (2013) od belgického autora Philippe Brasseur, kterou přeložila Hana Holubková v roce 2018.

Zmíněné čtenářské sáčky jsou pomůcka na základě kritického myšlení, která dále rozvíjí čtenářský zájem a zamyšlení nad obsahem. Zakládají se na třech fázích: evokace (před čtením), uvědomění (při čtení) a reflexe (po čtení). V každém kufru nalezneme celkem dvě sady po třech sáčcích. První sada je vytvořena přímo ke čtení a je barevně rozlišená: zelené (před čtením), žluté (po čtení) a červené (po čtení). Druhá sada se více zaobírá samotnou knihou, co v ní můžeme nalézt. Opět je barevně rozdělena: hnědá barva (postava), fialová barva (prostředí) a modrá barva (děj). Všechny tyto oblasti jsou ve formě otázky či úkolu na dřevěných čtverečcích o velikosti 4 x 4 cm.

Na závěr, když žáci posílají kufr na další cestu, mohou na kufr napsat nějaký vzkaz či motivační citát, aby navnadili další nadšence.

9.2.2. Dixit

Karetní hra Dixit se dá skvěle využít k rozvoji dětské fantazie. Pokud ji škola nebo učitel vlastní, může přinést několik kartiček do výuky a jednoduše s nimi pracovat při hodině čtení. Pro žáky je to zpestření výuky a dle mých vlastních zkušeností je následující aktivity moc bavily.

1. Návrh na hodinu pro menší děti (1. – 3. třída) s využitím Dixit karet

Učitel si připraví několik kartiček, které bude dětem postupně ukazovat. Úkol žáků je jednoduchý – napsat cokoli, co je napadne při pohledu na daný obrázek. Je důležité zmínit, že žádná odpověď není špatná. Později žáci nahlas čtou, co vymysleli.

Při této aktivitě učitel zjistí, zda je žák typu praktického nebo kreativního. Praktický typ bude psát pouze to, co vidí, a kreativní napíše navíc spoustu věcí, které mohou obrázek doprovázet. Příkladem může být obrázek s jednorožcem a jezdcem, který se dívá přes propast na krásnou louku a přes tu propast vede pouze duha. Praktický typ napíše: kůň, duha, louka, propast. Kreativní typ napíše: magie, princ, který vysvobodí princeznu, most, který vede ke zlomyslnému černokněžníkovi, dobro zvítězí, apod. Tyto popisy mám z vlastní zkušenosti, vymýšlely je děti ze 2. třídy. V jednoduchosti je krása a děti tato aktivita moc bavila.

2. Návrh na hodinu pro větší děti (4. – 5. třída) s využitím Dixit karet

Učitel rozdává do skupinky kartičku a žáci mají za úkol vymyslet k té dané kartě příběh. Můžeme tuto aktivitu udělat zajímavější pomocí podstatných jmen, které do skupinek rozdáme. Podmínkou pro vymyšlení příběhu budou rozdaná podstatná jména, která se musí v příběhu objevit.

Samozřejmě se dají karty využít i na další různé aktivity. Já jsem zmínila tyto dvě, které mám vyzkoušené, ale fantazii se meze nekladou a každý je může použít po svém.

9.2.3. Čtenářské karty pro ZŠ Kouzelná cesta

Podobným námětem do hodiny jsou i *Čtenářské karty Kouzelná cesta*, které jsou přímo určeny pro tyto účely. Produkt obsahuje nejen obrázkové karty, ale i kartičky s vlastnostmi, dějové posloupnosti a názvy všech kategorií. Pokud učitel nemá fantazii na tvoření aktivit s Dixitovými kartami, toto je pro něj cesta – vše je již vytvořené a vysvětlené v metodické příručce. Měla jsem to štěstí, že jsem si je vyzkoušela v praktických seminářích u Mgr. Petry Bubeníčkové, Ph.D., která je shodou okolností i autorkou této povedené metodické pomůcky. Cenově tyto karty vychází levněji než karty Dixit, ovšem pokud Dixit karty již učitel vlastní, není důvod, proč je nevyužít.

9.2.4. Zakousněte se do knihy

Tato kniha je soubor pracovních listů pro 1. stupeň a slouží k podpoře čtenářství mladších čtenářů. Je běžně dostupná v knihovně nebo knihkupectví a je to skvělá doplňková aktivita pro podporu a rozvoj čtenářství, kterou může učitel do hodiny zahrnout.

Z knihy se dají použít stránky jako pracovní papíry. Ke každému „pracovnímu papíru“ je i metodická část pro učitele. Pokaždé má dítě za úkol něco jiného, od dokreslování přes doplňování, až po dopisování. Při těchto úkonech se zamýšlí nad tím, proč jsou například důležité obaly na knížkách, které žánry je baví, anebo mohou být poučení o tom, co jsou biblioboxy a k čemu slouží. Kniha je hezky zpracovaná a její úroveň obtížnosti se postupně ztěžuje. Autorkou je Klára Smolíková a krásnými ilustracemi knihu obohatila Bára Buchalová. Cenově se tento soubor pracovních listů pohybuje na přiměřené částce, tudíž je dostupná pro širší veřejnost.

9.2.5. Čtenářská věž

Čtenářská věž se může zdát jako obyčejná jenga věž, ale opak je pravdou. V krabici jsou hned tři barvy kamenů a každá barva má několik významů: dokončování vět, úkoly, doplňující otázky před, během a po čtení knihy a procvičování autorů. Součástí této hry je i malá knížečka *Štěpánovy děsy*, se kterou se dá hra též hrát. Čtenářská věž slouží k rozvoji čtenářské gramotnosti hravou formou, k procvičování znalosti autorů, děl a slovní zásoby. Mimo jiné jde i o zručnost, která je v této hře opravdu potřeba, aby věž nespadla.

S hrou se dá pracovat na více způsobů. Můžeme ve třídě číst jednu knihu dohromady a poté pracovat se čtenářskou věží, anebo má každý svoji knihu, se kterou pracuje. Před čtením, během čtení a po čtení si žáci tahají jednotlivé kameny a pracují s nimi. V obměnách se meze nekladou a můžeme dát tresty za to, když někomu věž spadne, například splněním více úkolů na kamenech.

Čtenářská věž nemusí být pouze postavena jako věž, ale můžeme pracovat i s jednotlivými kameny, které žáci musí hledat po třídě, v týmech atd.

9.2.6. Story Cubes

Kostky nesoucí jméno Story Cubes jsou další vhodnou pomůckou do hodiny českého jazyka a literatury. Přeloženo z angličtiny to znamená „Příběhy z kostek“. Jak z názvu již vyplývá, děti pomocí kostek vytváří různé příběhy. Hra má za cíl rozvíjet dětskou fantazii pomocí obrázků, které jsou na devíti kostkách. Děti propojují obrázky a formují tím svůj vlastní příběh. Žádná odpověď při této hře není špatná. Kostky jsou zabaleny v balení, které si mohou děti vzít i na cesty s rodiči. Nápad je jednoduchý, a i přesto velice účinný. Dnes se vyrábí i v mnoha podobách, například existuje již edice Harryho Pottera. Těmito tematickými edicemi se mohou děti snadněji nadchnout a hru hrát.

U této hry se ve fantazii meze nekladou, a to platí i pro ty, kteří dětem vymýšlí nová pravidla hry. Obměny mohou být v podobě schovávaných kostek, které musí týmy dětí najít a vytvořit příběh. Nebo mohou dostat na papíru vlastnosti postav, místa apod., a podmínkou by bylo je ve svém příběhu použít. Námětů pro her s kostkami je opět nespočet.

9.2.7. Sherlock Holmes

Na praxi v malotřídní škole jsem se setkala se zajímavou hrou, kterou pro děti vymyslely paní učitelky. Projekt byl v duchu Sherlocka Holmese, tedy dětí, které měly vyřešit případ

ukradeného diamantu. Děti dostaly dopis od jistého lorda. K němu byl přiložen hrací plán, nápovědy a pravidla hry. Za každou přečtenou knihu, čtenářský deník nebo aktivitu získaly děti 5 nebo 10 kroků kupředu po herním plánu. Hra se vázala i k běžným věcem ve třídě, jako bylo donesení domácího úkolu. Pokud by dítě úkol nesplnilo, musí se o nějaké kroky vrátit. Mezitím získávaly indicie, které by jim v případě mohly pomoci. Je to rozhodně skvělá hra na motivaci nejen pro čtení, ale i k dobrému chování. Paní učitelky se této aktivitě chopily bravurně a bylo vidět, že děti byly opravdu namotivovány, jelikož většina postavíček již mířila k cíli.

10. Knihovny

Největší knihovnou na našem území je Národní knihovna České republiky, která sídlí v národní kulturní památce s názvem Klementinum. Řadí se i mezi nejvýznamnější světové knihovny. Minulost této velkolepé budovy sahá až do doby Karla IV., kdy nesla název *Knihovna Karlovy Univerzity*. Za vlády Marie Terezie se stala *Veřejnou knihovnou* a později i *Národní*. Název knihovny se od té doby měnil poměrně často, ale nakonec byl roku 1990 obnoven původní název, a to *Národní knihovna*, který jí zůstal dodnes. Klementinum má několik míst, které si může člověk prohlédnout, jako je například Barokní knihovni sál, kde je uloženo až 6 milionů dokumentů. Je možnost shlédnout i z Astronomické věže, nebo navštívit Zrcadlovou kapli. Pokud má někdo dalekou cestu a chtěl by si pouze zapůjčit nějakou knihu či dokument, dnešní doba mu to umožní prostřednictvím Digitální knihovny, kterou má Národní knihovna na svých webových stránkách (O knihovně, 2021).

Je těžké dnes říct, zda budou knihovny za sto let ve stejné pozici jako dnes, zda je bude ještě někdo využívat, půjčovat si knihy, sedět volně v čítárně, nebo si jen listovat knížkami. My se však nacházíme teď a tady, a co je opravdu důležité, tak to je zastoupení knihoven v podpoře a rozvoji čtenářství. Knihovna je jeden z kladných faktorů ovlivňujících čtenářství, a to platí pro nemalou část populace. Bohužel to není nejpoblárnější možnost pro všechny.

Podle Gabala a Václavíkové Helšusové (2005, s. 46) jsou příčiny nevyužití knihoven u dětí následující:

- Dítě nevidí čtenářské návyky u rodičů nebo vrstevníků.
- Nevědomí o knihovně v místě bydliště.
- Myšlenky o nedůležitosti návštěvy knihovny.
- Nulový vztah ke knize.
- Nedostatečná motivace učitele či knihovníka.

Dnes by byly nepochybně připočteny mobily, které provází lidi na každém kroku. Položme si však ruku na srdce, kdo si na mobilu něco nenajde, když to potřebuje rychle?

10.1. Knihovna ve škole

„Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) se o školních knihovnách nezmiňuje, protože v pohledu tohoto zákona je školní knihovna chápána jako činnost školy, nikoliv jako právní subjekt. Proto jsou v § 120, který definuje úkoly školských účelových zařízení, zmiňovány pouze knihovnické a informační služby.“ (Čumplová, 2017)

Školní knihovny nejsou výhradní povinností, kterou musí každá škola mít. I přes to existuje okolo 4087 knihoven ve škole. Jsou většinou vedeny učiteli, kteří nemají profesionální vzdělání jako knihovníci. Ze zmíněného počtu knihoven je vedeno profesionály pouze 400 školních knihoven. Funkce „knihovníka“ je podobná jako ve veřejné knihovně – navnadit co nejvíce potencionálních čtenářů. Žáci si mohou knihy vypůjčit, přečíst a poté vrátit. Prvními knihovnami vyhrazenými přímo pro děti byly právě školní knihovny, kde se na jednom místě shromažďovala literatura krásná nebo naučná (Čumplová, 2017).

Zprostředkovatel knihovny by měl dbát na to, jak je knihovna vedena. Je třeba udržovat knižní fond, tedy obměňovat knihy za novější, aby se žáci rádi vraceli a půjčili si něco jiného. Bohužel není podmínkou, aby takto knihovny fungovaly, a v některých školách jsou pouze staré polorozpadlé knihy, které si nikdo zapůjčit nechce. Když by se někdo této funkce zhostil s nadšením, mohly by všechny školní knihovny prokouknout a přinést žákům něco nového a smysluplného.

Ze studií je prokázáno, že děti, které navštěvují veřejnou knihovnu, navštíví i tu školní. Ta slouží spíše jako zprostředkovatel pro půjčení doporučené četby. U žáků, kteří často nečtou, není předpoklad, že by do školní knihovny zavítali (Gabal, Václavíková Helšusová, 2005, s. 45).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

11. Dotazníky

Pro praktickou část diplomové práce jsem se rozhodla pracovat s dotazníky, jelikož je to nejlepší způsob, jak oslovit respondenty, kteří zůstanou v anonymitě. Vytvořeným dotazníkem se dozvím vše, co potřebuji pro svoji práci vědět. Z tohoto důvodu jsem si je vybrala jako nejvhodnější možnost pro vypracování praktické části. Pracuji se dvěma druhy dotazníků, a to pro žáky a pro knihovny. První typ dotazníků dostali žáci ve 3. třídě a ve 4. třídě v plně organizované škole ZŠ Libice nad Cidlinou a v malotřídní škole ZŠ Břehy. Žáci vyplňovali otázky v hodinách českého jazyka během mé praxe, tudíž jsem si dotazník sama rozdala, vše jim řádně vysvětlila a prošla s nimi v případě nejasností některé otázky.

Druhý typ dotazníků dostaly k vyplnění 3 knihovny – Městská knihovna Svatopluka Čecha v Pečkách, knihovna v Sadské a Městská knihovna Poděbrady. Dotazníky se týkaly přímo jejich knihoven a stavu dětského čtenářství.

11.1. Cíle praktické části

Cílů praktické části je více. Prvním z nich je zjistit a porovnat stav dětského čtenářství na plně organizované škole a na malotřídní škole. Dalším cílem je porovnat stav čtenářství mezi dvěma ročníky, a tím zjistit, zda se obecně dětské čtenářství zhoršilo za poslední 10 let. Dalším cílem bylo vyzkoumat, jak jsou na tom knihovny, tedy zda mají co nabídnou dětem. Zajímalo mě, zda více spolupracují se školami, pořádají besedy, projekty ve prospěch dětí jako malých čtenářů. Vybrala jsem si proto větší knihovny v mém okolí a porovnala, která z nich nabízí nejvíce možností pro rozvoj čtenářství.

11.2. Dotazník pro žáky

Dotazníky byly pro děti mladšího školního věku jasnou volbou. Respondenti nemusí odpovídat nahlas, tudíž se nemusí stydět za pravdivou odpověď. Jejich odpovědi zůstávají pro ostatní anonymní. Navíc se dotazníky dají dobře zpracovat a mám je stále u sebe. Dotazníky jsem pro děti sama zpracovala a zahrnula do nich vše, co mě ohledně jejich čtenářství zajímalo. Nezapomněla jsem žákům zmínit, že žádná odpověď není chybná a odpovědi jsou zcela na nich a na jejich preferencích. Společně jsme si otázky prošli, aby nedošlo k nedorozumění, což by pak vedlo ke zbytečnému vynechání otázky. Otázky se vztahovaly pouze k jejich vztahu ke čtení. Jak jsem již zmínila, vybrala jsem si pro tyto dotazníky děti ve 3. a 4. třídě na dvou školách, plně organizované a malotřídní. Zajímalo mě, zda se budou odpovědi lišit napříč třídami, školami a také s ohledem na věk. Chtěla jsem tím zjistit, zda je rozhodujícím faktorem to, když je dítě pouze o rok starší.

Níže budou představeny a shrnuty výsledky, které z dotazníků vyplynuly. Ke každé otázce jsem doplnila svůj vlastní komentář a graf s výsledky.

1. Zakroužkuj. Jsi:

- a) dívka,
- b) chlapec.

Dotazníku se zúčastnilo 30 dívek a 30 chlapců. Z plně organizované školy se zúčastnilo 32 dětí a z malotřídní školy 28 dětí. Bohužel jsem vyplňovala dotazníky s dětmi v plně organizované škole v čase, kdy byla velká absence z důvodu nemoci a velké množství dětí nebylo ve škole. Na druhou stranu máme přibližný počet z obou zúčastněných škol a výsledky se tak budou lépe porovnávat.

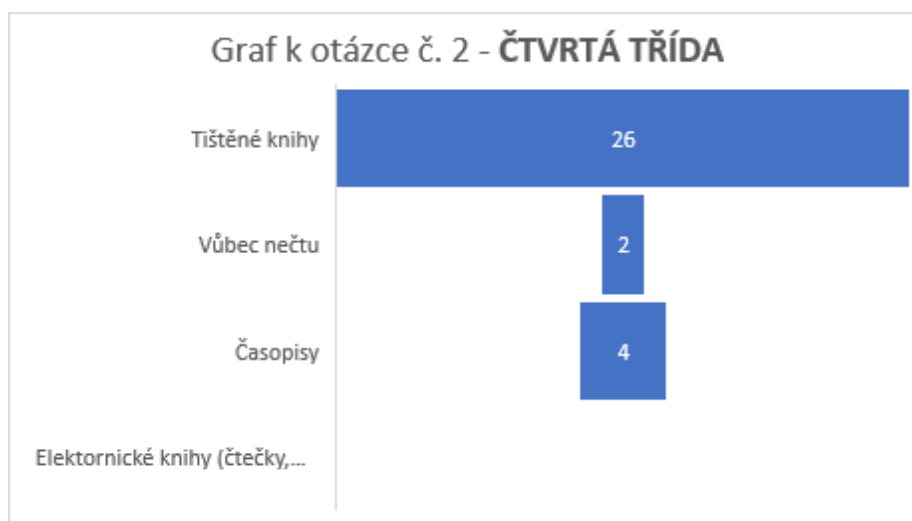
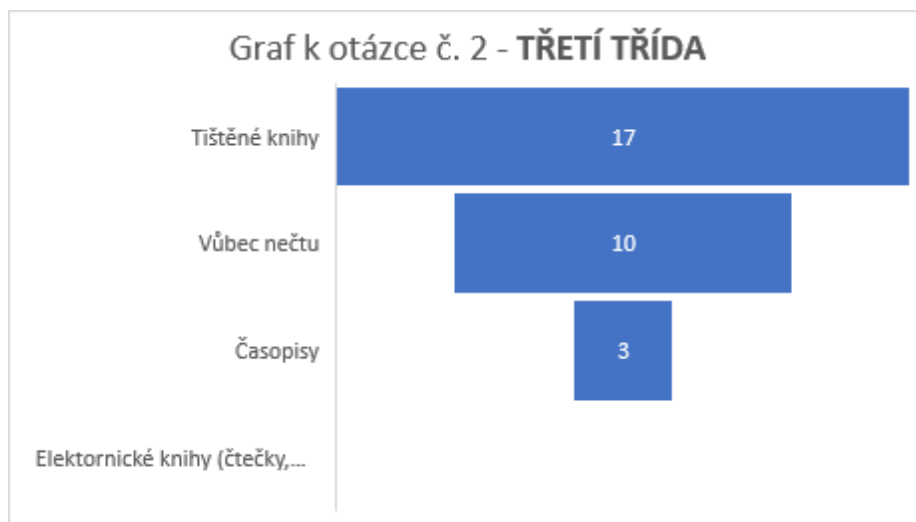
2. Co nejraději čteš?

- a) tištěné knihy,
- b) časopisy,
- c) elektronické knihy (čtečky, mobil),
- d) vůbec nečtu.

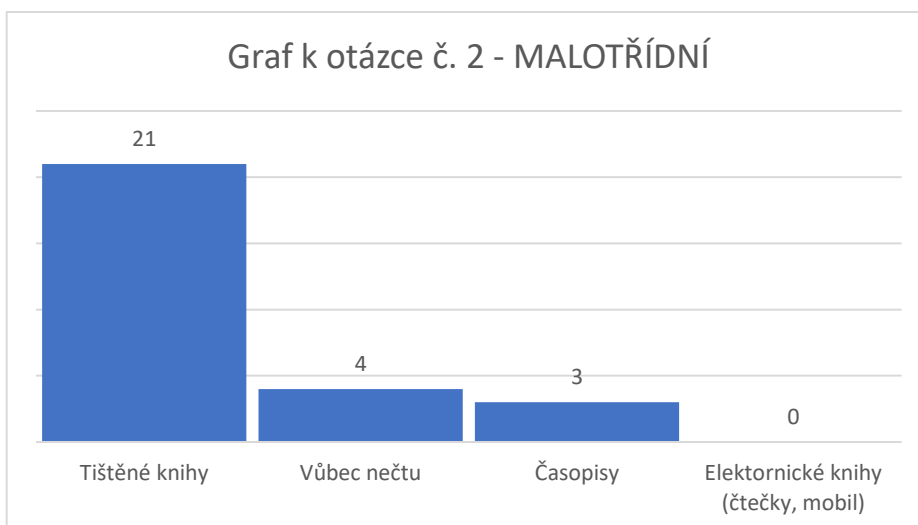
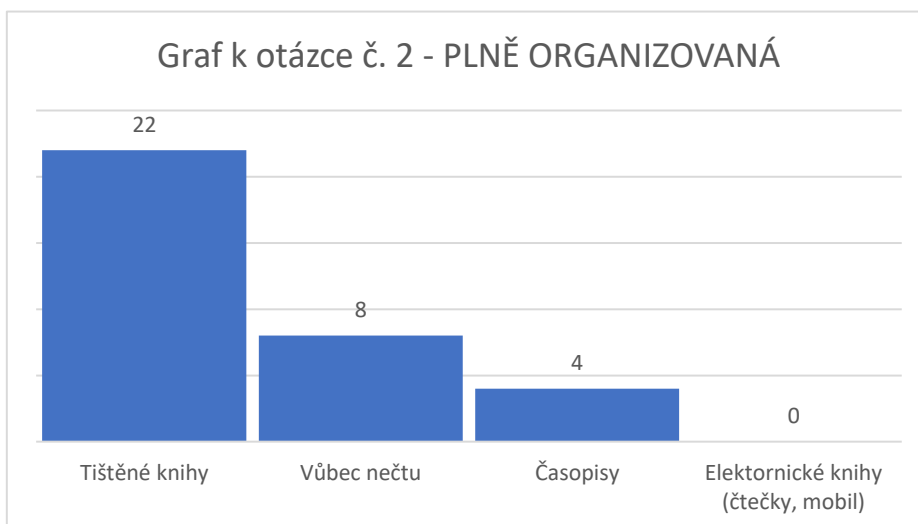
Otázkou číslo 2 jsem chtěla zjednodušenou formou zjistit, zda děti čtou nebo ne. Nezeptala jsem se jich přímo, protože mnoho z nich by vidělo slovo „čtení“ a hned by zakroužkovaly,

že nečtou. Neuvědomují si, že čtení zahrnuje i časopisy nebo komiksy. Musím říct, že pár z nich se nad touto skutečností zamyslelo a opravdu časopisy zakroužkovalo.

Nejprve se zaměřím na porovnání mezi 3. třídami, kde odpovídalo 29 žáků, a 4. třídami, kde odpovídalo 31 dětí. Rozdíl mezi počtem nebyl moc velký, tudíž se třídy dají dobře porovnat. Na následujících grafech si můžeme povšimnout, že rozdíly mezi čtenáři a nečtenáři mezi třídami opravdu jsou. Ve 3. třídě se najde 10 dětí, které vůbec nečtou a knihu by do ruky dobrovolně nevzaly. Na druhou stranu mě mile překvapila 4. třída, protože můžeme vzít v potaz, že je to shrnutí dvou 4. tříd dohromady, tudíž z nich všech nečtou pouze 2 jedinci. Pro elektronické knihy / čtečky / čtení na mobilu se nerozhodl nikdo, tudíž se nám potvrdila teorie, že děti moc o elektronických knihách nevědí. Zeptala jsem se jich, zda mají vůbec zdání o tom, co čtečky knih jsou. Většina odpověděla negativně.

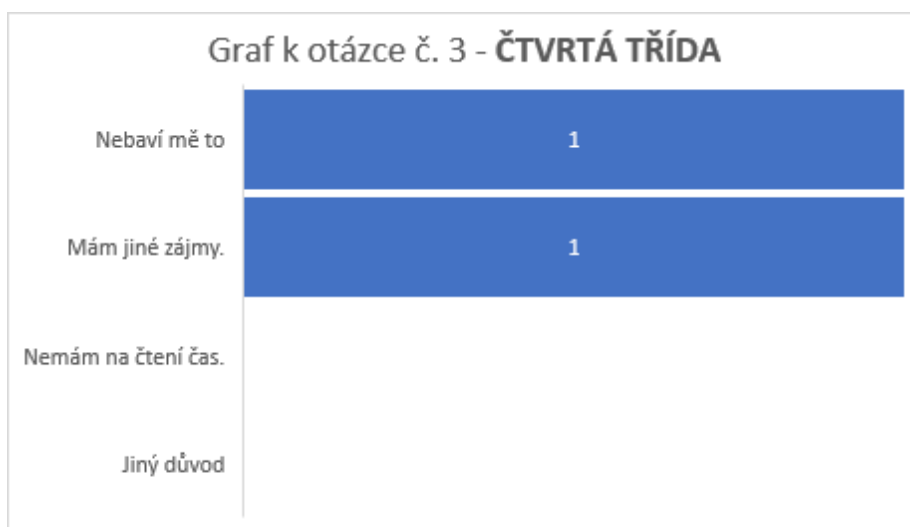
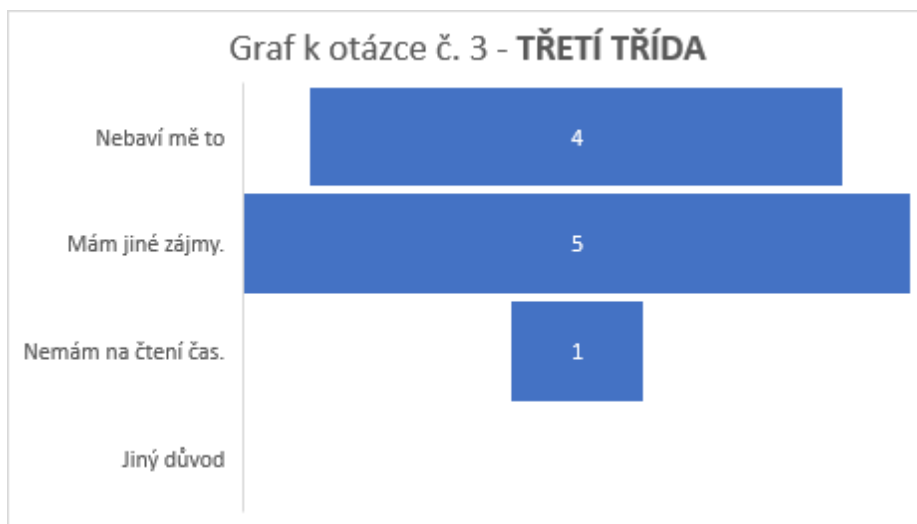
U každé otázky jsem vytvořila grafy pro porovnání mezi malotřídní školou a plně organizovanou školou. Musíme si uvědomit, že mezi třídami je rozdíl 4 děti, a zrovna zde v grafech je to znát. Na první pohled je jasné, že malotřídní škola je na tom se čtením mnohem lépe, co se čtení týče. Je možné, že právě 4 děti, které v malotřídní škole „chybí“, by průměr zhoršily, ale dle mého názoru by výsledku naopak přilepšily. To už jsou však pouze domněnky.

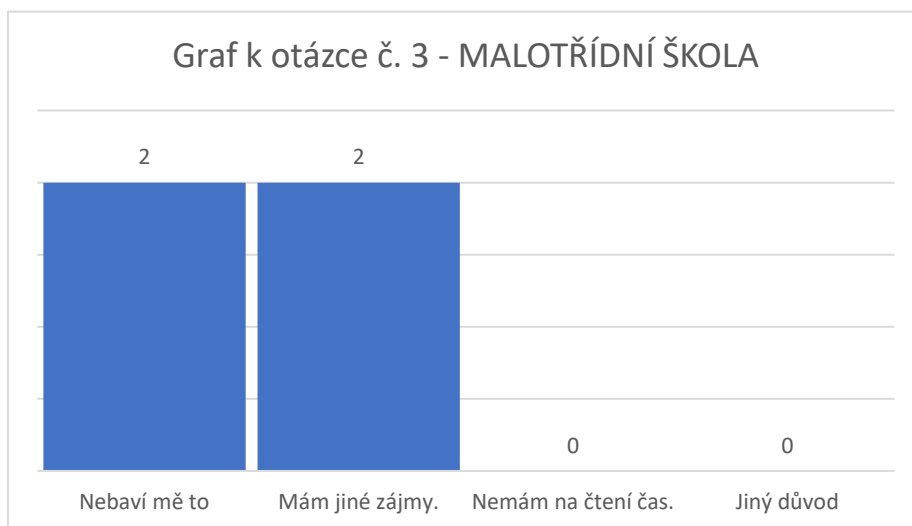
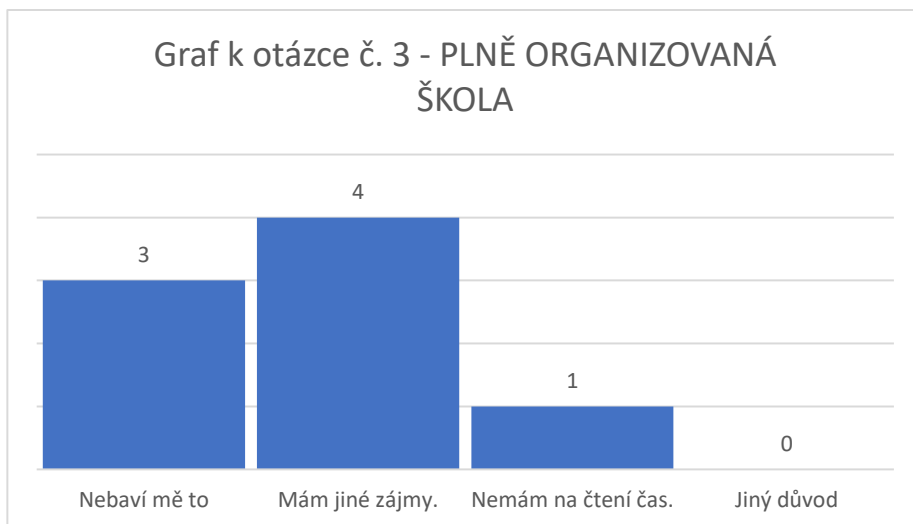
3. Pokud nečteš, jaký k tomu máš důvod?

- Nebaví mě to.
- Nemám na čtení čas.
- Mám jiné zájmy.
- Jiný důvod. Jaký? _____

Tato otázka byla směřovaná pouze pro jedince, kteří v předešlé otázce zakroužkovali „vůbec nečtu“. Zajímalo mě, co je vede k tomu, aby nečetli. K mému překvapení jich nebylo tolik, tudíž se v této otázce pohybujeme pouze v malých číslech. Obecně ve 3. třídě bylo více dětí, které nečtou. Čtení je nebaví, nebo mají jiné zájmy, kterým se věnují radši. Tyto odpovědi patřily zejména chlapcům, kteří po doptání, jaké jsou jejich jiné zájmy, odpověděli stroze fotbal a počítač.

U plně organizované školy máme hned tři rozdílné odpovědi, ale vítězí odpověď, že žáci nemají na čtení čas. „Jiné důvody“ nikdo neuvedl.

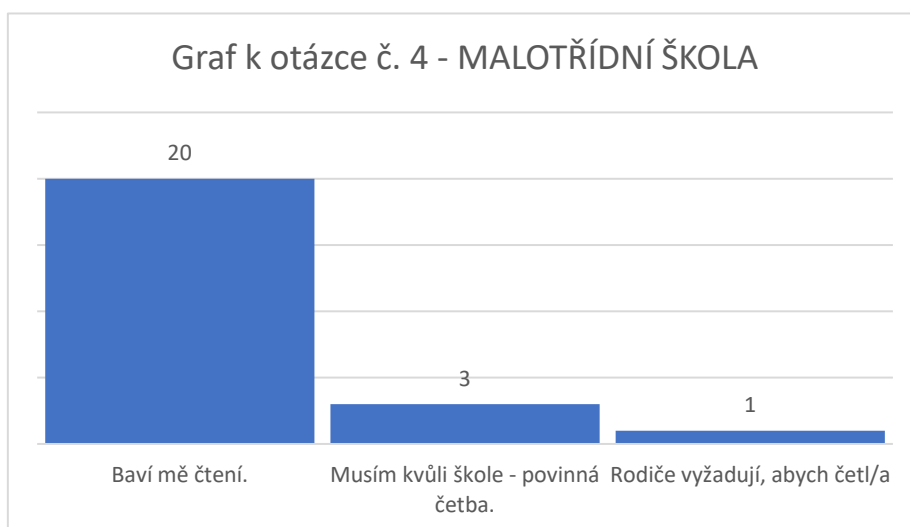
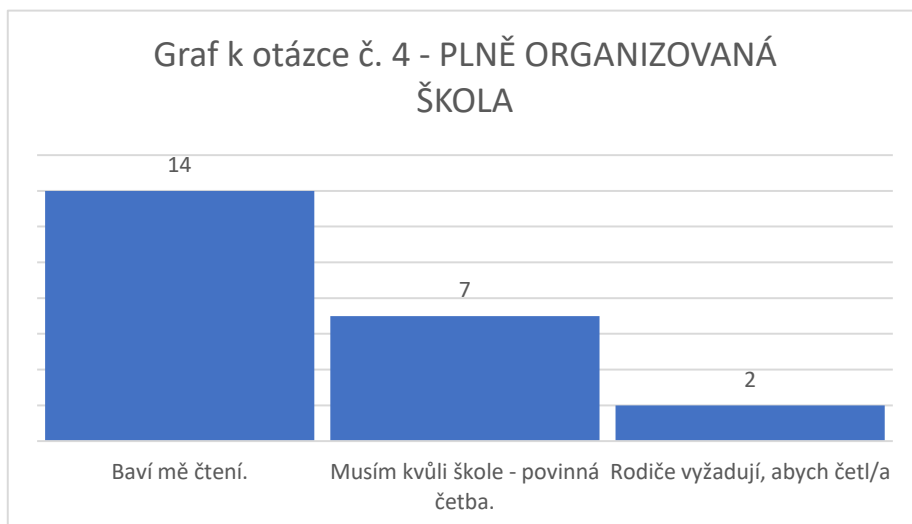
4. Pokud čteš, z jakého důvodu?

- a) Baví mě čtení.
- b) Musím kvůli škole – povinná četba.
- c) Rodiče vyžadují, abych četl.

U této otázky jsem se zaměřila na děti, které v první otázce zakroužkovaly cokoliv kromě slov „vůbec nečtu“. Odpovědi byly povětšinou kladné čili „baví mě čtení“, především ve 4. třídě. Potěšilo mě, že respondenti nejsou pouze „nuceni“ ke čtení, ale sami od sebe by si knihu vzali a četli si ji ve svém volném čase. Povinná (doporučená) četba je věcí, která žáky od četby většinou odrazuje. Podle výsledků dotazníku jsou zde i tací, kteří pocítují to samé. Vnímají četbu jako něco, k čemu jsou nuceni.

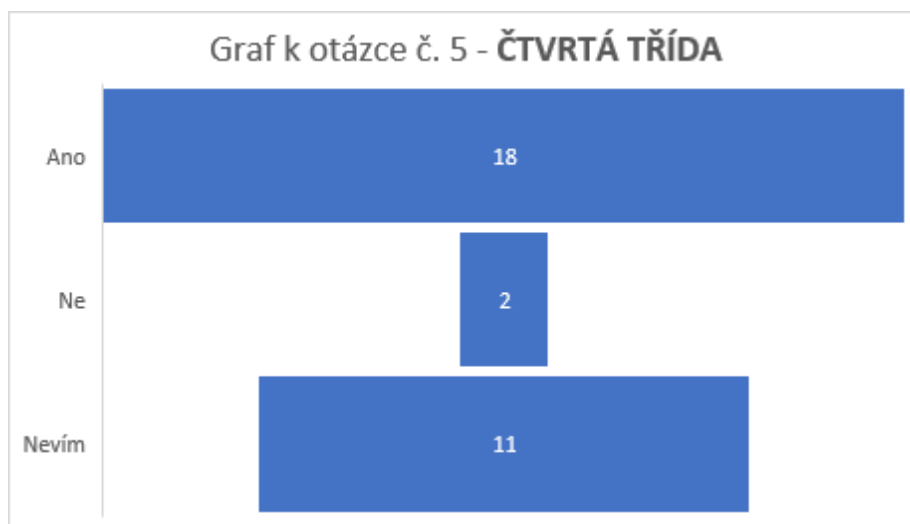
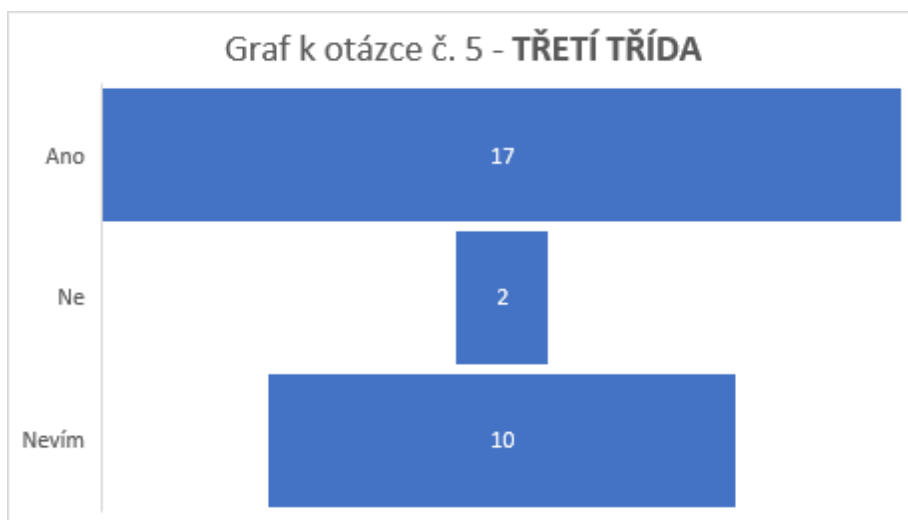
Výsledky mezi školami vyšly opět lépe u malotřídní školy, kde děti baví o mnoho více číst.

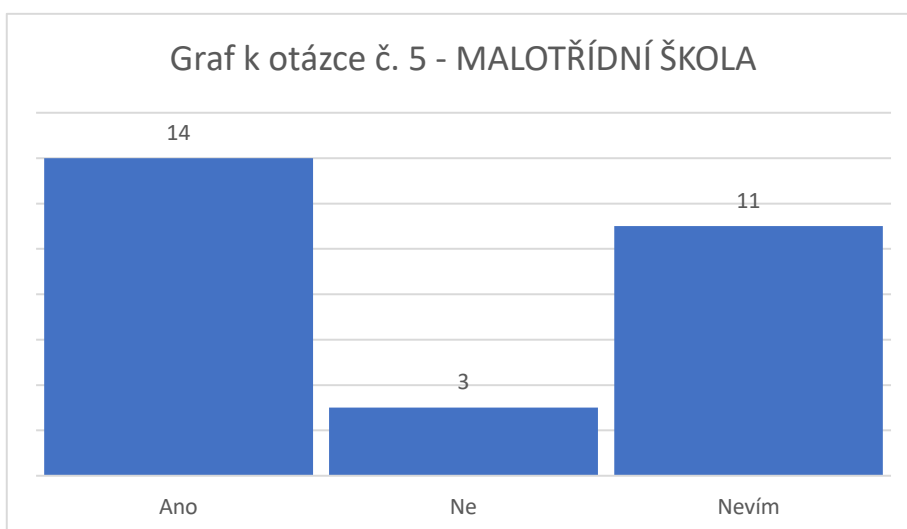
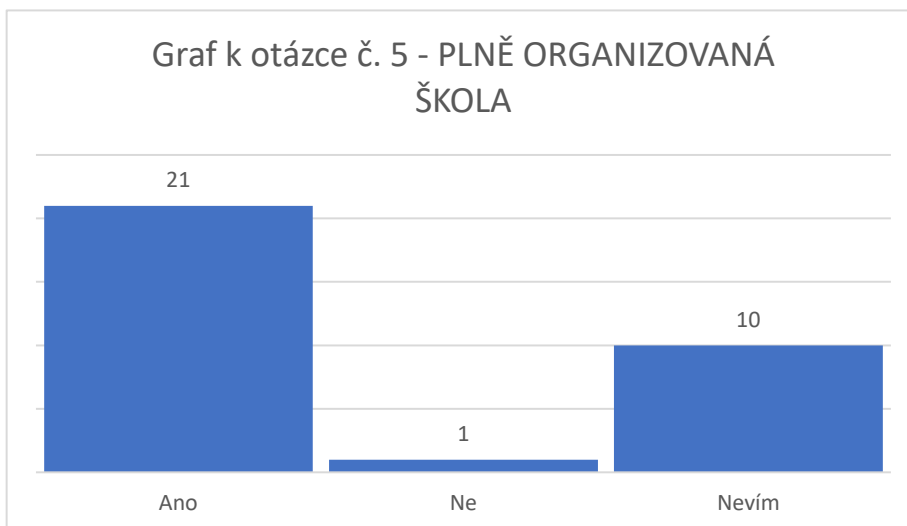
5. Předčítal ti někdo z rodiny, když jsi byl/a malý/malá?

- a) Ano.
- b) Ne.
- c) Nevím.

U otázky č. 5 bylo cílem zjistit, zda respondenti mají předpoklady ke čtení z dětství. Odpovědi byly převážně „ano“, tedy kladné. Předpokládala jsem, že všichni zúčastnění budou odpovídat pouze pozitivně, a proto jsem byla zaskočená těmi, kteří odpověděli, že nevědí. Z 60 respondentů jich 21 neví, zda jim bylo předčítáno. Buďto si to nepamatují, nebo je možné, že v dnešní době už předčítání neprobíhá v takové míře jako dříve. To stále dokazuje domněnku toho, že rodiče doma nečtou, a ani se nezajímají, jestli jejich děti čtou.

Zde mě překvapilo porovnání mezi školami. Velké množství dětí z obou škol si není vědoma, zda jim bylo doma v dětství předčítáno. V plně organizované škole je více žáků, kteří jsou přesvědčeni o opaku.

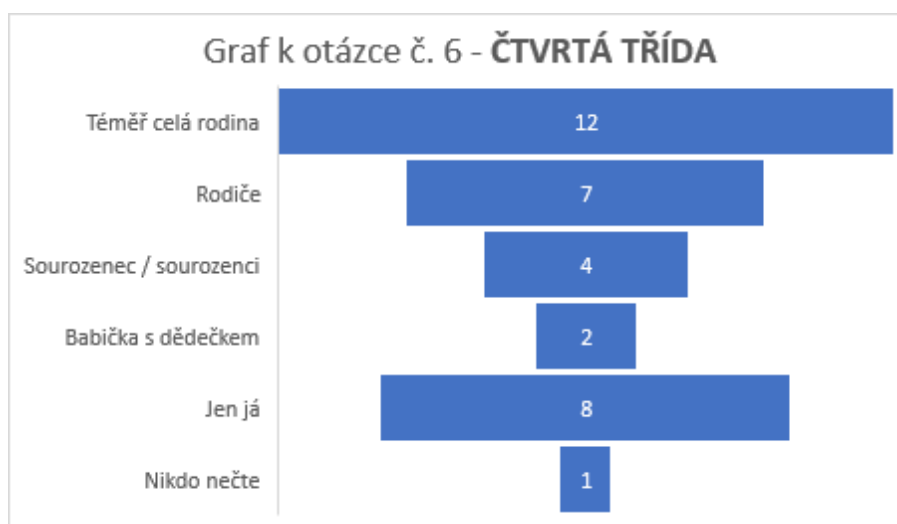
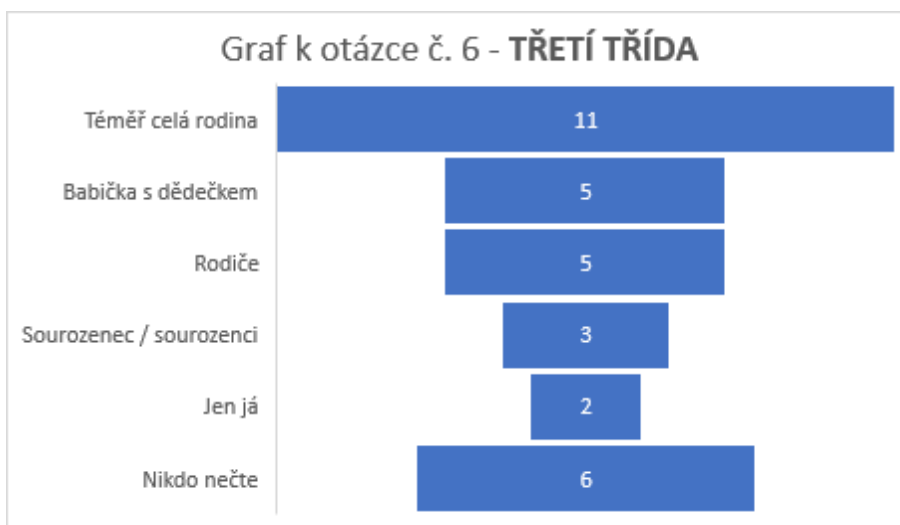

6. Čte někdo ve tvé rodině? (Můžete zakroužkovat více možností).

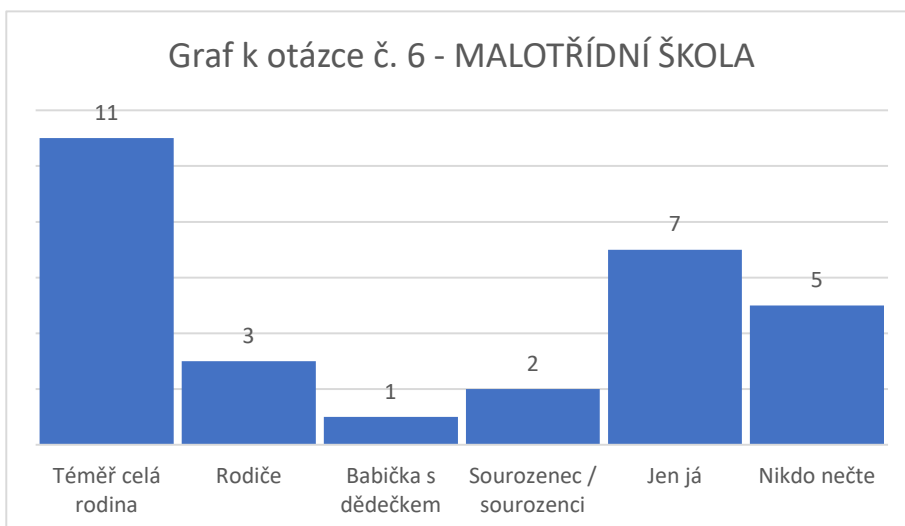
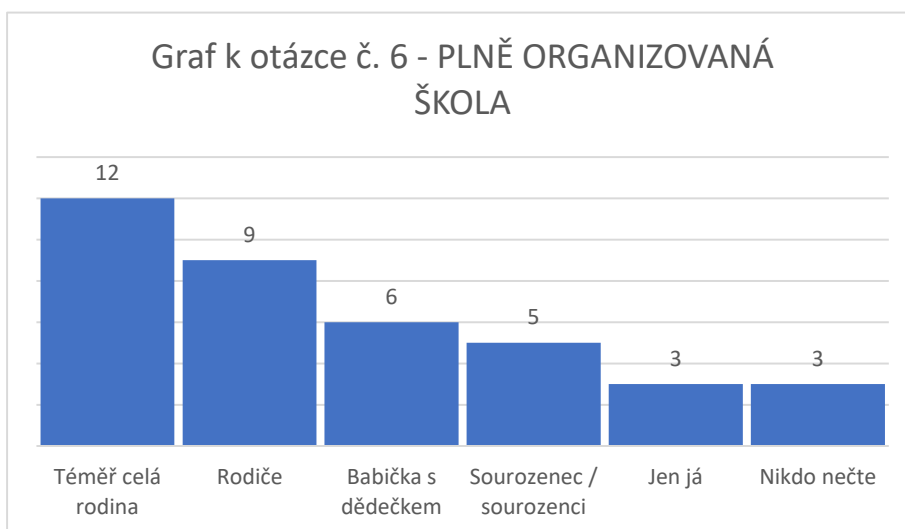
- a) Téměř celá rodina.
- b) Rodiče.
- c) Jen já.
- d) Babička s dědečkem.
- e) Sourozenec / sourozenci.
- f) Nikdo nečte.

Otázka č. 6 měla za úkol zjistit, kdo všechno čte nebo nečte v rodině respondentů. Uspokojivé zjištění je, že 3. i 4. třída převažuje nejvyšším počtem odpovědí u „téměř celá rodina“. U 4. třídy jsem se podivovala nad vysokým počtem odpovědí, že respondenti jsou jediní, kteří v rodině

čtou. Samozřejmě musíme brát v potaz, že děti jsou všímavé pouze když se jim to hodí a je možné, že si jen nevšímají svého okolí doma.

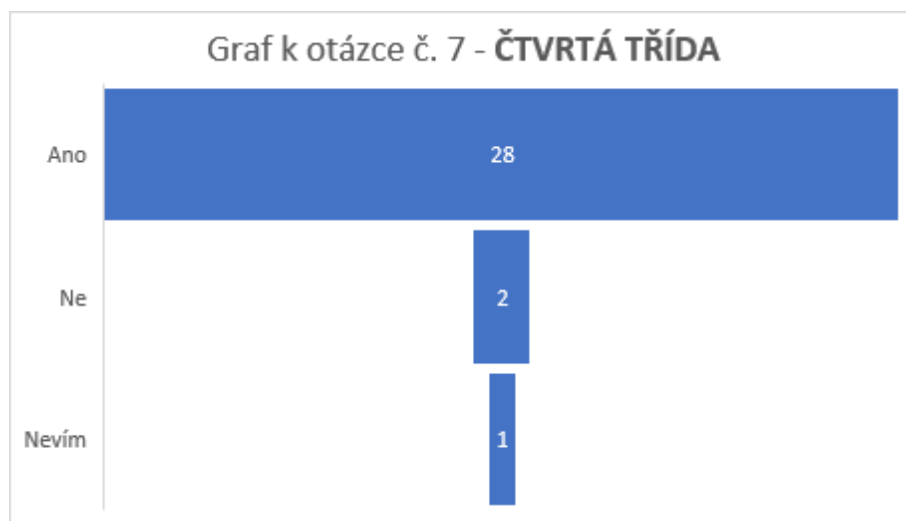
Porovnání výsledků ze škol jsou následující – malotřídní škola má vyšší výsledky u odpovědi „čtu jen já“ a „nikdo nečte“. Odpověď „téměř celá rodina“ se rozprostřela v podobných cifrách mezi obě školy. Pokud děti zaznamenávají, že jejich rodina čte, mohou mít do budoucnosti větší předpoklady ke čtení.

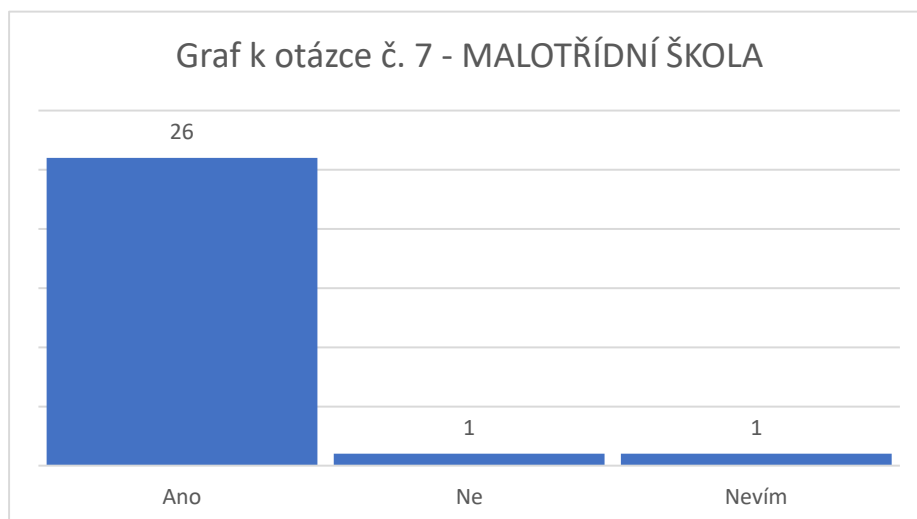
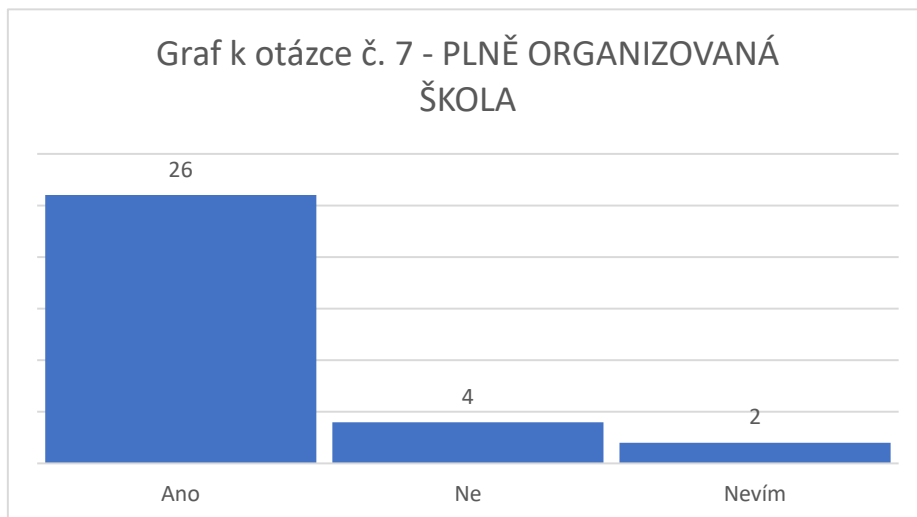
7. Myslíš si, že je čtení důležité?

- a) Ano.
- b) Ne.
- c) Nevím.

U otázky č. 7 mě překvapilo, že skoro všechny děti odpověděly, že je čtení důležité. Ti, kteří odpověděli opak, jsou tzv. „známé firmy“, které dělají ve třídě problémy a čtení je pro ně velká přítěž pro život. Ne že by jim to nešlo, jen je to nebaví. Obecně je dobré, že i ti, kteří odpověděli, že je čtení nebaví, v této otázce odpověděli kladně.

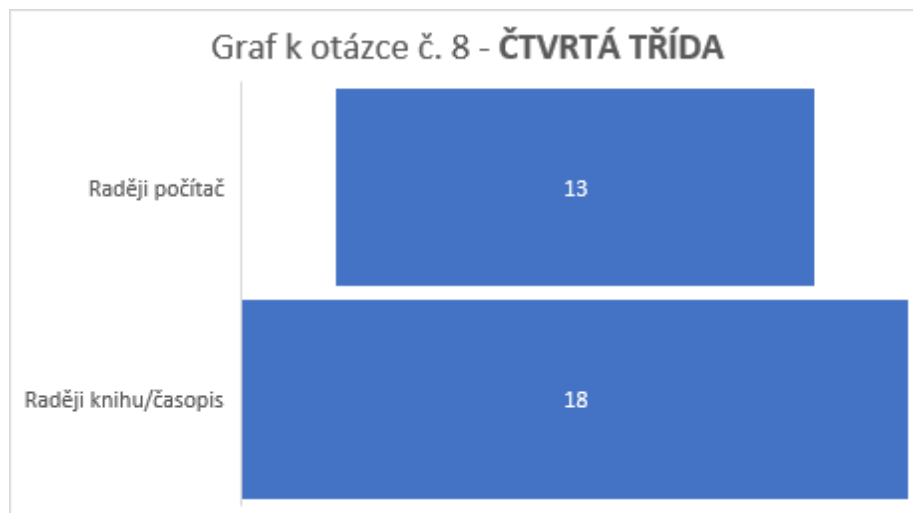
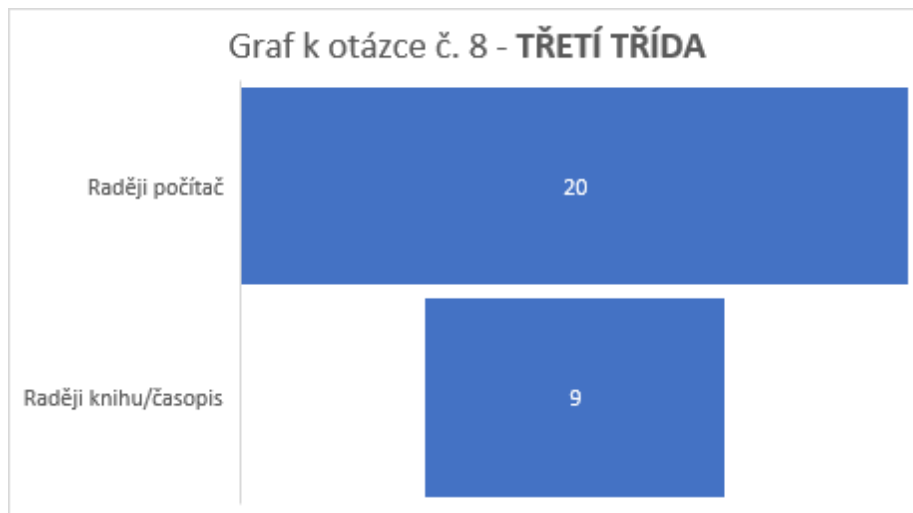
U tohoto grafu jsou výsledky škol téměř identické. Většina souhlasí, že je čtení důležité, a to je pro nás podstatná věc. Vždy se najdou výjimky, které nebudou se vším souhlasit, ale pro čtenářský svět je podstatné, že většina respondentů odpověděla kladně.

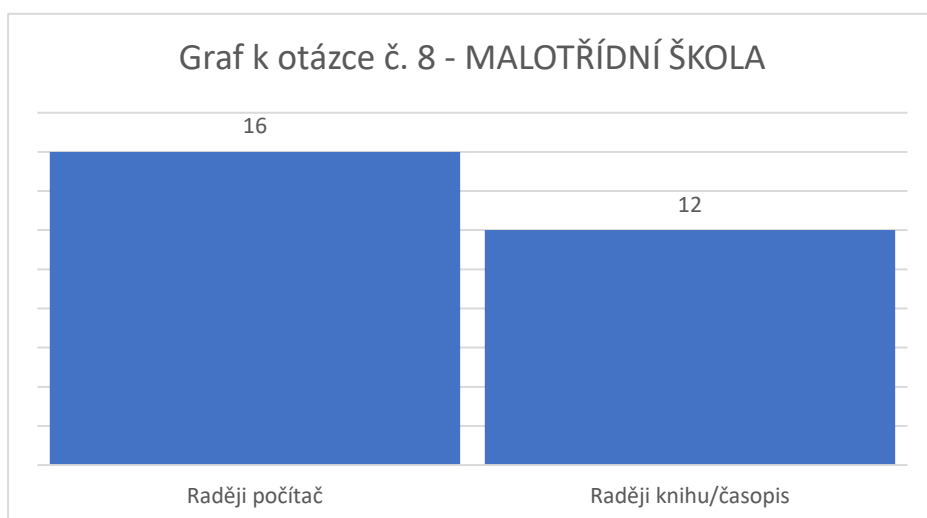
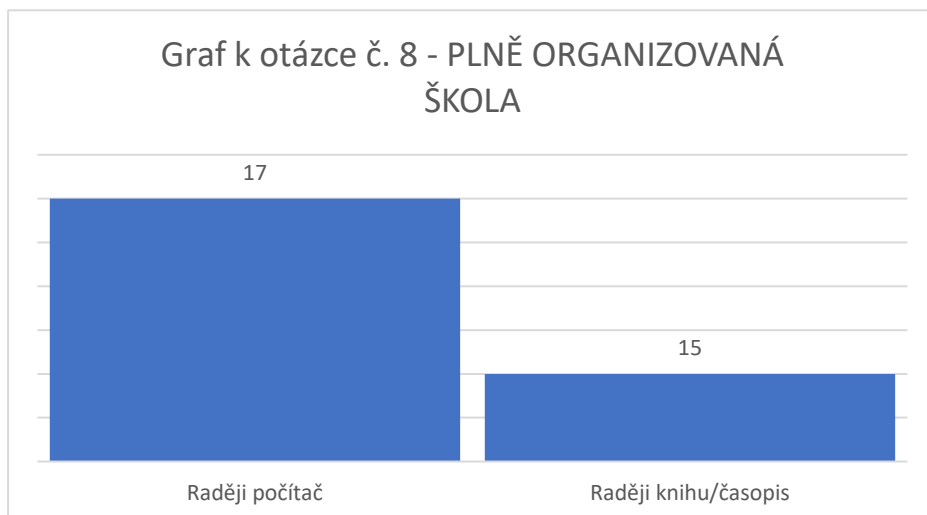
8. Kdybys měl/a na výběr, sedl by sis raději k počítači, nebo si přečetl knihu/časopis?

- a) Raději počítač.
- b) Raději knihu/časopis.

U této otázky je pozitivním zjištěním, že ne všichni respondenti by si zvolili počítač před knihou / časopisem. Ve 3. třídě je jasné, že počítač zvítězil, ale u 4. třídy je tomu naopak. Tato 4. třída je vedena paní učitelkou, která je ke čtení motivuje různými metodami a na odpovědích v dotazníku je to znát.

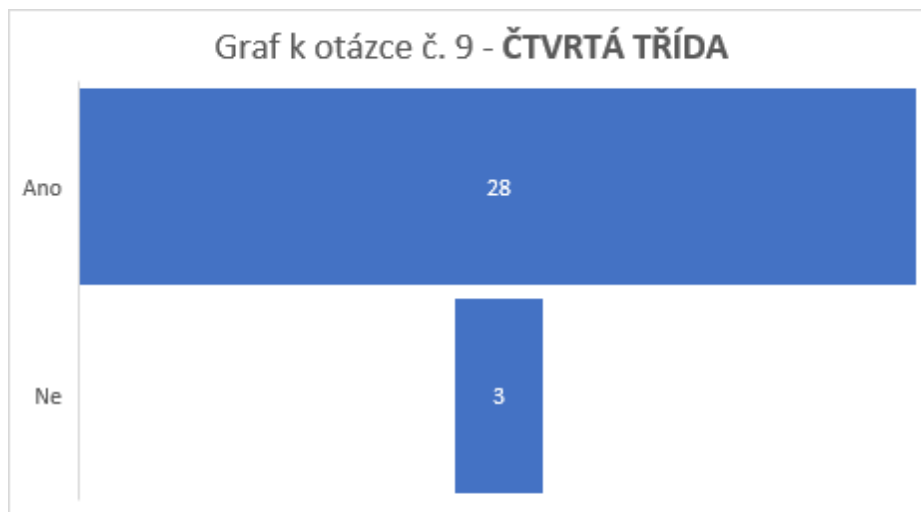
Výsledky mezi školami vyšly podobně, a to tak, že počítač by vyhrál na obou školách. Na druhou stranu by se pro knihu / časopis rozhodla velká část respondentů, což je též pozitivní zjištění.

9. Navštívil jsi někdy knihovnu?

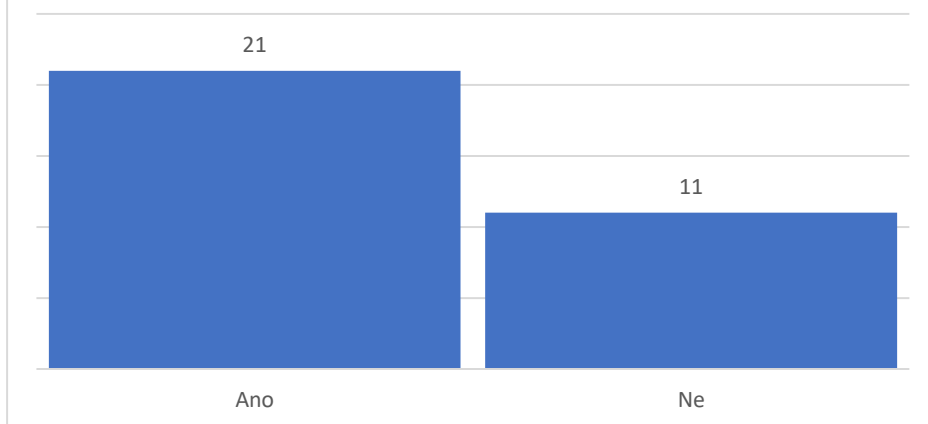
- a) Ano.
- b) Ne.

V otázce č. 9 jsem chtěla jednoduše zjistit, zda respondenti někdy navštívili knihovnu. V teoretické části mám knihovnu zahrnutou jako jeden z kladných faktorů pro podporu čtenářství. Chtěla jsem se tedy dozvědět, jestli nějaké pozitivní ohlasy dostanu od těchto dětí, tedy zda navštívily / navštěvují knihovnu. U obou tříd převažovala odpověď „ano“, což je velice dobrý výsledek. Ne všichni takto odpověděli, ale je důležité, že u velkého množství respondentů převažovala zásadně kladná odpověď.

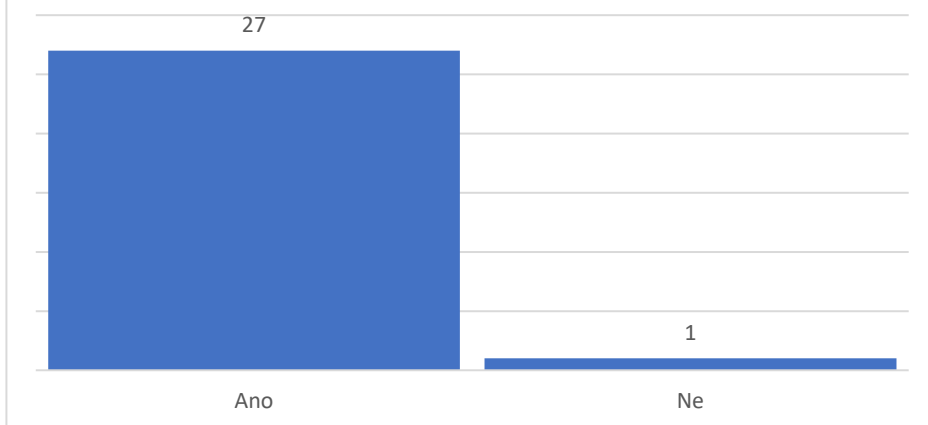

Neuvěřitelným zjištěním byl pouhý 1 respondent v malotřídní škole, který nikdy nebyl v knihovně.

Graf k otázce č. 9 - PLNĚ ORGANIZOVANÁ ŠKOLA

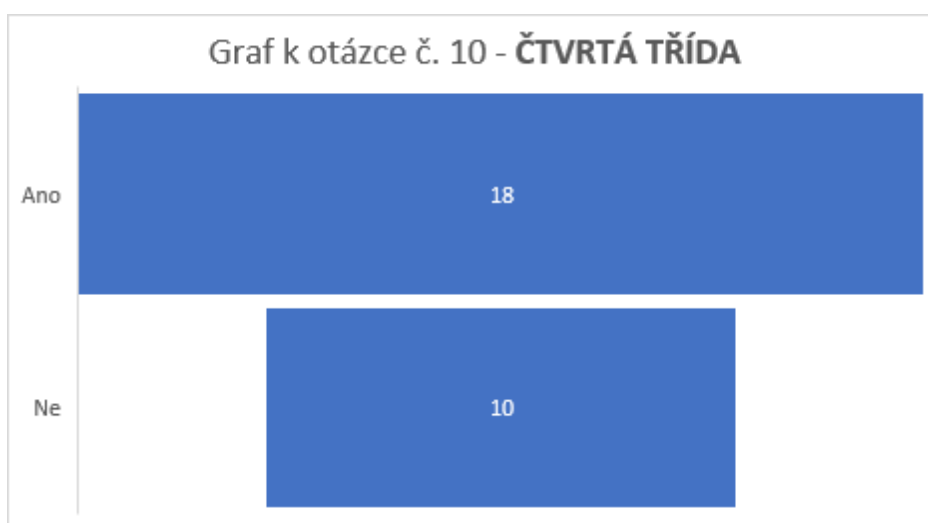
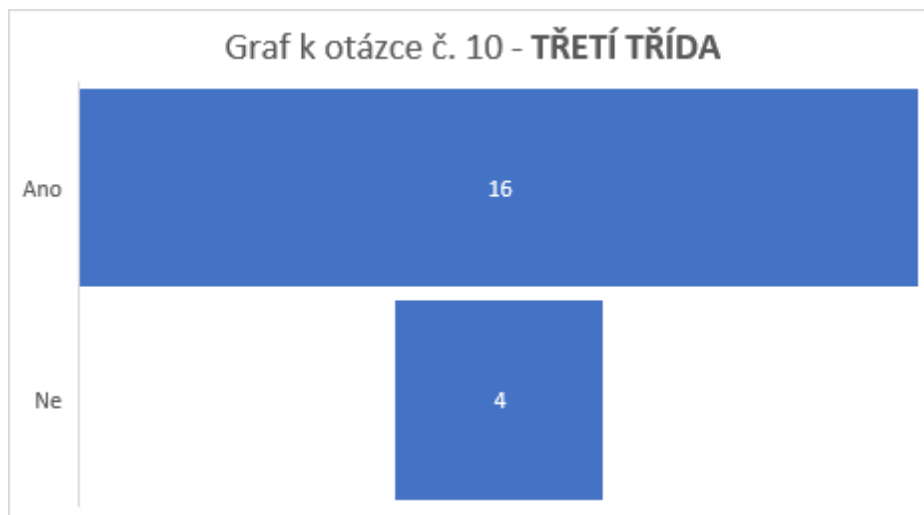
Graf k otázce č. 9 - MALOTŘÍDNÍ ŠKOLA

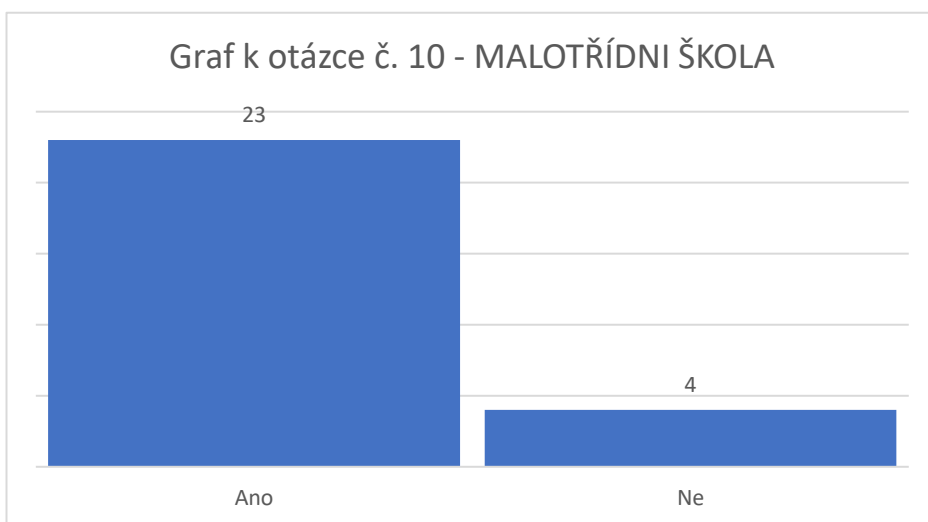
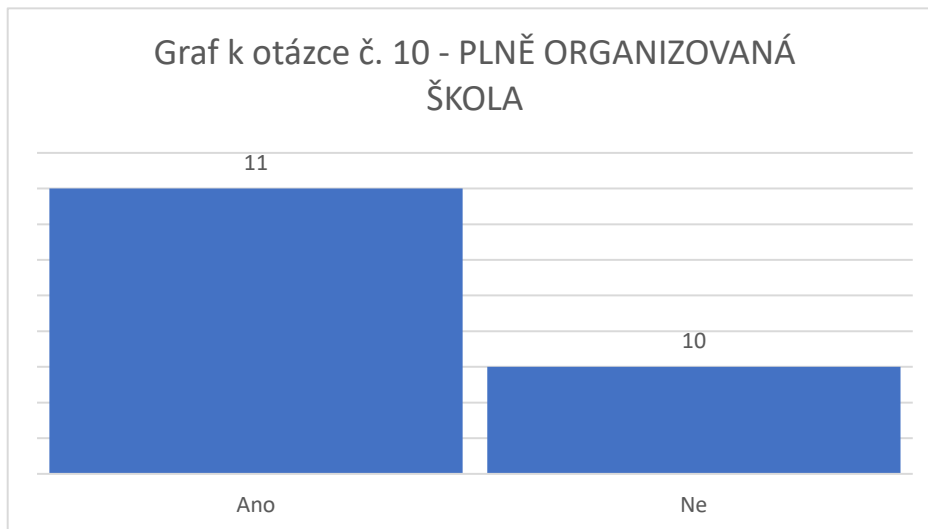
10. Pokud ano, půjčil/a sis nějakou knihu?

- a) Ano.
- b) Ne.

V poslední kroužkovací otázce bylo cílem zjistit, zda si respondenti někdy půjčili v knihovně knihu. Navštívení knihovny je první krok k úspěchu. Půjčení knihy je pak druhým krokem k úspěchu. Ve 3. třídě si půjčilo knihu více dětí než ve 4. třídě, ale musíme brát v potaz, že ve 4. třídě více dětí navštívilo knihovnu.

Malotřídní škola v půjčování knih jednoznačně vyhrála, jelikož je i více respondentů, kteří knihovnu navštívili. Výsledek v plně organizované škole je skoro totožný u „ano“ a „ne“.

11. Jaká je tvoje nejoblíbenější kniha/časopis?

U poslední otázky jsem nechala respondentům volnou ruku, aby zapátrali v hlavě, kterou knihu mají nejradši. U chlapců většinou převažoval *Dogman* a *Deník malého poseřoutky*. Občas se objevily i knihy, které jsou společné s jejich zájmy, jako je fotbal, letadla nebo knihy o dinosaurech. U dívek byla volba různorodá, od hrdinek, zvířat, fantazy, až po detektivní příběhy pro děti, jako jsou například *Káťa Libezná: kovbojská princezna*, *Zatoulané koťátko*, *Harry Potter*, *Záhada hlavolamu* a *Skřítek Medovníček*. Byla jsem zaskočena odpovědí dívky ze 3. třídy, která odpověděla časopisem *Rychlé šípy* od Jaroslava Foglara, protože to je spíše časopis našich tatínek. Je možné, že má k těmto časopisům

přístup a zaujaly ji. Nejvíce mě ale zaujala odpověď od holčičky ze 4. třídy, která pod tuto otázku napsala: „*Já mám ráda knížky, kde se píše o něčem, co se doopravdy stalo. A o něčem, kde se můžeme něco naučit a dozvědět.*“

11.3. Dotazník pro knihovny

Níže je představen a vyhodnocen dotazník, který jsem umístila do 4 různých knihoven ve svém okolí.

1. Pořádá vaše knihovna akce pro školy?

- a) Ano.
- b) Ne.

Všechny dotázané knihovny odpověděly kladně. V další otázce jsem se zaměřila na to, jaké akce to jsou. Domnívám se, že dnes by už jen málokterá městská knihovna s oddělením pro děti a mládež nepořádala nějaké programy pro školy.

2. Pokud ano, jaké to jsou? (Například besedy, předčítání, aktivity , ...)

U otázky číslo 2 se všechny knihovny shodly na besedách pro mateřské a základní školy, které obsahují seznámení s knihovnou, jak v ní všechno funguje apod. Nyní se už podíváme na respondenty více individuálně. Knihovna v Sadské dodala knižní domino a čtenářské lekce pro děti. Pečky pořádají k besedám i tvořivé dílny k výstavám Kláry Smolíkové (knihy *Spolkla mě velryba* a *Řemesla*) a mívají pasování na čtenáře. Poslední knihovna z Poděbrad organizuje besedy s autory a motivační hry ve spolupráci s nakladatelstvím Thovt.

3. Pořádá vaše knihovna veřejné akce pro děti ke zvýšení podpory čtenářství? Pokud ano, zakroužkujte z možností (můžete i více).

- a) Noc s Andersenem.
- b) Celé Česko čte dětem.
- c) Rosteme s knihou.
- d) Den pro dětskou knihu.
- e) Týden knihoven (první říjnový týden).
- f) Jiné: _____

Z uvedených možností 2 knihovny (Sadská a Poděbrady) zakroužkovaly *Noc s Andersenem*, pouze 1 knihovna (Pečky) zakroužkovala *Celé Česko čte dětem*. Všechny 3 se shodly na *Týden knihoven* (první říjnový týden). Poté již vyplňovaly v možnosti „Jiné“. Sadská doplnila Lovci perel, čtenářská dílna a kniho hrátky. Pečky se zapojily do akce Bookstart – s knížkou do života, která je určena pro děti od 0–6 let a knihovnice dodala, že se po této akci dětem v knihovně líbí a stanou se z nich čtenáři a pravidelní návštěvníci. Poděbrady mají dvě shodné akce, a to Bookstart a Lovci perel. Dodáno bylo předčítání a tvořivé dílny v kombinaci s knihami.

4. Chodí si k vám děti půjčovat knihy častěji než před 10 lety?

- a) Ano.
- b) Ne.
- c) Je to cca podobný počet.
- d) Nevím.

U této otázky si každá knihovna našla svoji odpověď. Sadská uvedla odpověď „nevím“, protože to paní knihovnice nedokázala nikde v systému dohledat. V Pečkách si nemyslí, že by si děti půjčovaly knihy častěji s odpovědí „ne“, a na závěr odpověděly Poděbrady s tím, že „je to cca podobný počet“.

Tyto odpovědi jsem od knihoven očekávala a byla bych udivená spíše z opaku.

5. Pokud je u vás možnost zjistit – půjčují si knihy spíše chlapci nebo dívky?

- a) Chlapci.
- b) Dívky.
- c) Nastejno, přibližně.
- d) Nevím.

U této otázky jsem byla zvědavá, zda se dá dohledat či odhadem zjistit, zda si knihy půjčují více dívky nebo chlapci. Knihovny v Sadské a v Poděbradech zakroužkovaly druhou možnost, tedy dívky. Pečky odpověděly „nastejno, přibližně“. Ve dvou městech je tedy jisté, že do knihovny přicházejí spíše dívky.

6. Myslíte si, že děti čtou méně než dřív?

- a) Ano.
- b) Ne.

Otázka č. 6 odhalila to, čeho se bojíme, tedy zda děti čtou méně. Sadská a Pečky si myslí, že děti čtou méně, ale Poděbrady stále drží v děti důvěru a věří, že nečtou méně než v minulosti. Líbí se mi, že oslovená paní knihovnice je stále přesvědčena o pozitivním dopadu čtenářství na děti, protože si myslím, že většina lidí by mi též označila odpověď „ano“.

7. Dalo by se na vaší knihovně něco zlepšit, aby byly děti více spokojené a navnaděné ke čtení? Pokud ano, co by to mělo být?

- a) Ano: _____
b) Ne.

Odpovědi u otázky č. 7 mě spíše zaskočily upřímností, kterou všechny tři knihovnice sdělily. Všechny označily možnost „ano“ a každá k tomu dopsala malý dovětek.

Sadská: *„Vždy se dá něco změnit, my se necháme inspirovat.“*

Pečky: *„Rozšířit různorodost nabízených žánrů.“*

Poděbrady: *„Pořád je něco co zlepšovat.“*

8. Kdo by podle vás měl nejvíce rozvíjet podporu čtenářství u dítěte?

- a) Rodiče.
b) Sourozenci.
c) Prarodiče.
d) Učitel.
e) Knihovna.
f) Jiné: _____

U otázky č. 8 se odpovědi knihoven rozcházel, ale jednu odpověď měly všechny stejnou. Touto odpovědí byli „rodiče“. Poděbradská knihovna odpověď i podtrhla a přidala tři velké vykřičníky. Poté už jsou odpovědi různorodé. Sadská zakroužkovala už jen „knihovna“. Pečky zvýraznily „prarodiče“ a „učitel“. Poděbrady krom „sourozenci“ a „jiné“ vyznačily všechny ostatní odpovědi.

9. Pokud vás ještě něco napadá, zde je volný prostor. (Není nutné vyplňovat.)

Otázku č. 9 jsem do dotazníku přidala, kdyby měl ještě někdo potřebu se vyjádřit o něčem, co v dotazníku nebylo zmíněno. Pohotově toho využila paní knihovnice z Peček, která doplnila: *„Kromě knih půjčujeme i společenské hry, dětské časopisy – i když jsme očekávaly větší zájem. Pořádáme různé akce (Burza Pokémonů, hraní společenských her) – zájemci (účastníci) navštíví knihovnu a často se z nich stávají noví čtenáři.“*

Vůbec není od věci v dnešní době, kdy jsou společenské hry tak drahé, je pořídit do knihovny, kde je mohou děti využívat, nebo si je dokonce mohou půjčit domů. Nejvíce mě nadchnul nápad namotivovat děti i jinými aktivitami, než které v knihovnách běžně jsou. Tím mám na mysli například Burzu Pokémonů, které děti znají z televizního či počítačového světa. Naláká je to přijít do knihovny, zúčastnit se a stát se i potencionálním čtenářem.

Shrnutí dotazníků

Mé očekávání od žáků nebylo moc vysoké, jelikož z praxe vím, že se žáci baví spíše o hrách, písničkách nebo filmech. O knihách se už tolik nemluví a je to velká škoda. Děti si samy od sebe nedoporučí knihy, které se jim líbily. Proto je důležité do toho jako učitel lehce zasáhnout prostřednictvím hodiny čtení nebo českého jazyka.

K mému velkému překvapení jsem byla z dotazníků nadšená, protože většina odpovědí byla kladná a děti povědomí o knížkách mají, jen o tom nemluví nahlas. Přesvědčila jsem se o tom, že není zbytečné se v hodinách knížkám věnovat a žáky motivovat různými aktivitami, a to nejen pouhým čtením knihy, která je nebaví.

Většina respondentů je ke knihám z domova vedena, což znamená, že si rodiče uvědomují, jak je čtení pro jejich potomky důležité. Vzít děti do knihovny je věcí, kterou by měl udělat rodič alespoň jednou v životě dítěte. Je to ta nejjednodušší věc, kterou mohou pro své dítě udělat. To samé platí pro učitele. Pokud má učitel možnost vzít své žáky do knihovny, ještě lépe s nějakým programem, rozhodně to není ke škodě a měl by tuto šanci využít.

Dotazníky pro knihovny byly složitější věci. Knihovnice byly sice laskavé a milé, ale bohužel mě jedna z nich nechala dlouho čekat a musela jsem se neustále připomínat o odpovědi. Samozřejmě si vážím toho, že mě knihovnice neodmítly a ochotně mi v mé práci pomohly. Mým cílem bylo malé srovnání mezi těmito knihovnamí. Když jsem byla malá já, tolik akcí a kampaní nebylo a zajímalo mě, jak se za poslední čas knihovny posunuly dál. Odpovědi se napříč třemi knihovnamí lišily především v pořádaných akcích, ale potěšilo mě zjištění, kolik se toho s dětmi v knihovně dá dělat. Každá dotazovaná knihovna má své vlastní programy a je úžasné vidět, že se tím děti nadchnou a jdou do knihovny znovu. Hodně se toho změnilo a jsem ráda, že děti takové možnosti dnes mají. Vybrané tři větší knihovny, které jsou v blízkosti mého sídliště, jsou důkazem, že knihovna není zbytečnost a jen nečině nepřihlíží ztrátě čtenářů. Snaží se navnadit možné zájemce a já si myslím, že odvádějí skvělou práci. Nedá se asi říci, která toho nabízí nejvíce, protože každá pořádá různorodé akce, které nemá zase ta další. Určitě stojí za to navštívit všechny a rozmyslet se, která je pro každého ta nejvhodnější.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit co nejvíce informací o dětském čtenářství a o roli knihoven v dětském životě. Z dotazníků pro žáky jsem se dozvěděla, že mnoho dětí má knihy a obecně čtení rádo a knihovna jim do života určitým způsobem zasahuje. Odpovědi z knihoven byly zpestřením této práce, zároveň představovaly nahlédnutí do jednoho z faktorů podporujících čtení. Podpory z jejich strany se opravdu dostává na maximum a je tedy na dětech a rodičích, zda toho využijí.

Čtení je jednou z nejdůležitějších schopností, kterou se v dětství všichni učíme. Prochází různými stádii a skládá se z několika rovin, jako je pochopení textu, vztah ke knihám, propojování se zkušenostmi atd. Člověk musí propojit všechny roviny, aby se stal čtenářem, což není jednoduché. Začít předčítáním kojenci je důležitým předpokladem k tomu, aby se člověk stal čtenářem. Díky těmto zjištěním je jisté, že je důležité tomu věnovat určitý čas, a to nejen v hodinách čtení, ale i doma, v bezpečném zázemí, které žáci potřebují. Škola a rodina musí jít za společným cílem a jejich snahou by mělo být odbourat pomyslnou hranici, která je od sebe „rozeštvává“ a hází zodpovědnost čtení z jednoho na druhého. Je čas si uvědomit, že jde o dobro dítěte, a tím i o jeho budoucí sociální existenci. Čtení je činnost, která bude každého jedince doprovázet po celý život.

Výhodou tohoto tématu je, že se mě samotné týká, protože jako každý jsem se učila číst a mohla jsem si v hlavě srovnávat, zda jsem si procházela těmi samými strategiemi, podporami a rovinami. Práce mi přinesla spoustu nových aspektů, o kterých jsem ani nevěděla, že jsou dnes pro děti připravené. Zajímavé jsou určitě například kampaně, jejichž nápady vznikají několik let, a když už se realizují, rozhodně stojí za to, aby je děti navštívily. Myslím si, že je to skvělá cesta, jak děti ke čtení motivovat a zabavit je, protože v dnešní době už není tak jednoduché děti zaujmout něčím „prostým“, jako je právě čtení.

Dětské čtenářství je velice rozsáhlé téma a rozhodně jsem nepokryla celou tuto problematiku, což ani nebylo cílem této práce. Jsem však ráda, že jsem mohla nahlédnout do tohoto odvětví, jelikož jsem získala větší povědomí o tom, jak na tom děti dnes se čtením jsou a co si o knihách myslí. Získala jsem i spoustu zkušeností a vědomostí o tom, jak děti více namotivovat ke čtení v hodinách českého jazyka. Většinu nápadů, které jsem zde zmínila, sama ve své praxi využívám a zpětná vazba od žáků je kladná. Proto vím, že jsem se rozhodla správně a jsem ráda, že jsem mohla do této problematiky alespoň nepatrně něčím malým přispět.

Seznam použité literatury

- Anna Burdová. *Aburdova.cz* [online]. Mělník [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://aburdova.cz/nabidka-besedy-autorske-cteni/>
- Beseda o Květušce a tesařikovi, Jitka Vítová. *Nakladatelství Thovt* [online]. Praha: Nakladatelství Thovt, 2018 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.thovtknihy.net/jitka-vitova>
- Besedy – Petra Jelenová. *UaPierot.cz* [online]. Praha, 2017 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://www.uapierot.cz/bjelenova.php>
- Celé Česko čte dětem* [online]. Ostrava: Railsformers, 2014 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://celeceskoctedetem.cz/>
- Čtyřlístek. *Čtyřlístek.cz* [online]. Praha: Čtyřlístek, 2019 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: <https://www.ctyrlistek.cz/o-ctyrlistku/50-let-ctyrlistku/>
- ČUMPLOVÁ, Ludmila. Legislativa pro školní knihovny na základních a středních školách. *Středočeská vědecká knihovna v Kladně* [online]. Kladno: svkkl.cz, 2017 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.svklk.cz/ctenar/clanek/2121>
- FASNEROVÁ, Martina. *Aspekty čtenářství žáků druhého ročníku základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-802-4456-102.
- FÜRST, Maria. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-719-8199-0.
- GABAL Ivan, VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ Lenka. Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického výzkumu, 2003 [online]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/jakctouceskedeti.pdf>
- GALÁŠOVÁ, Jana. Kniha jako pozitivní závislost. *Bulletin SKIP* [online]. 2006, 5(1) [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull06_108.htm
- HAZARD, Paul. *Knihy, děti a lidé*. Praha: Albatros, 1970. Knižnice teorie dětské literatury (Albatros).
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8927-5.
- HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář*. [Opava]: Slezská univerzita v Opavě, 2013. ISBN 978-80-7248-952-7.
- H7O — host 7 dní online. *H7O* [online]. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2023 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <http://www.h7o.cz/roste-pocet-nectenaru/>

- CHALOUPKA, Otakar. *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-858-6541-6.
- CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982.
- KOŽELUHOVÁ, Eva. *Čtenářské strategie u předškolních dětí a nečtenářů*. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1858-6.
- MERTIN, Václav. Společné aktivity rodiny a školy pro podporu čtenářství. *U NÁS* [online]. 2013, 5.6. 2013, 23 (Ročník 23 (2013), 2 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20130211>
- Nová škola, o.p.s.: Čtenářské kluby* [online]. Praha, 2014 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://new.ctenarskekluby.cz/>
- Noc s Andersenem* [online]. Uherské Hradiště: Oddělení pro děti Knihovny BBB, 2000 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>
- POLÁKOVÁ, Irena, Eva BĚLINOVÁ, Alžběta INGROVÁ, Adam GAJDOŠ, Tereza NAKLÁDALOVÁ a Zbyněk NĚMEC. *S knihou po škole: školní čtenářské kluby*. V Praze: Nová škola, 2019. ISBN 978-80-905807-0-1.
- PRÁZOVÁ, Irena, Kateřina HOMOLOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti jako čtenáři*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-492-8.
- PROCHÁZKOVÁ, Ivana. Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet?. *Metodický portál RVP.CZ* [online]. 2006 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html>
- PROKŮPEK, Tomáš, Pavel KORÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*. Praha: Akropolis, 2014. ISBN 978-80-7470-061-3.
- Rosteme s knihou. *Rostemesknihou.cz* [online]. Brno, 2007 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: <https://www.rostemesknihou.cz/projekty-kampane/>
- ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. 3., dopl. a upr. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-560-8.
- SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. ISBN 80-850-1006-2.
- TKAČÍKOVÁ, Daniela: Nahradí jediná „poslední kniha“ všechny ostatní? *Ikaros* [online], 1998, roč. 2, č. 9, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/nahradi-jedina-%E2%80%9Eposlednikniha%E2%80%9E-vsechny-ostatni>.
- TOMAN, Jaroslav. *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999. ITEM. ISBN 80-720-4111-8.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Česká čtenářská republika: generace, fenomény, životopisy*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-88069-50-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8308-0.

VĚŘÍŠOVÁ, I., BĚLINOVÁ, E., VÁCLAVÍKOVÁ – HELŠUSOVÁ, L. *Kudy vede cesta ke čtenáři : rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni ZŠ*. Praha : GAC, 2007. ISBN 978-80-254-0669-4

Vhrsti. *Vhrsti.cz* [online]. Vhrsti, 2023 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: <https://www.vhrsti.cz/besedy/>

Výroční zpráva 2021. *NKP.cz* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2021 [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/vyrocní-zpravy>

ZACHOVÁ, Alena, Petra BUBENÍČKOVÁ, Michal ČUŘÍN, Vanda VANÍČKOVÁ, Martin MARKOŠ a Eva IZÁKOVÁ. *Rozměry čtenářství*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-233-1.

ZBUDILOVÁ, Helena. *Literární výchova ve volném čase*. Jinočany, 2020. ISBN 978-80-7319-138-2.